

ROMÁNKORI TEMPLOMIKAPUK

Régi és új műveltség egymásrarétegződése a román kori templomok épületszobrászatában, kapukon és oszlopokon.

Gyűjtötte, válogatta és megrajzolta: Bérczi Szaniszló, Katalin és Zsófia, 1997.

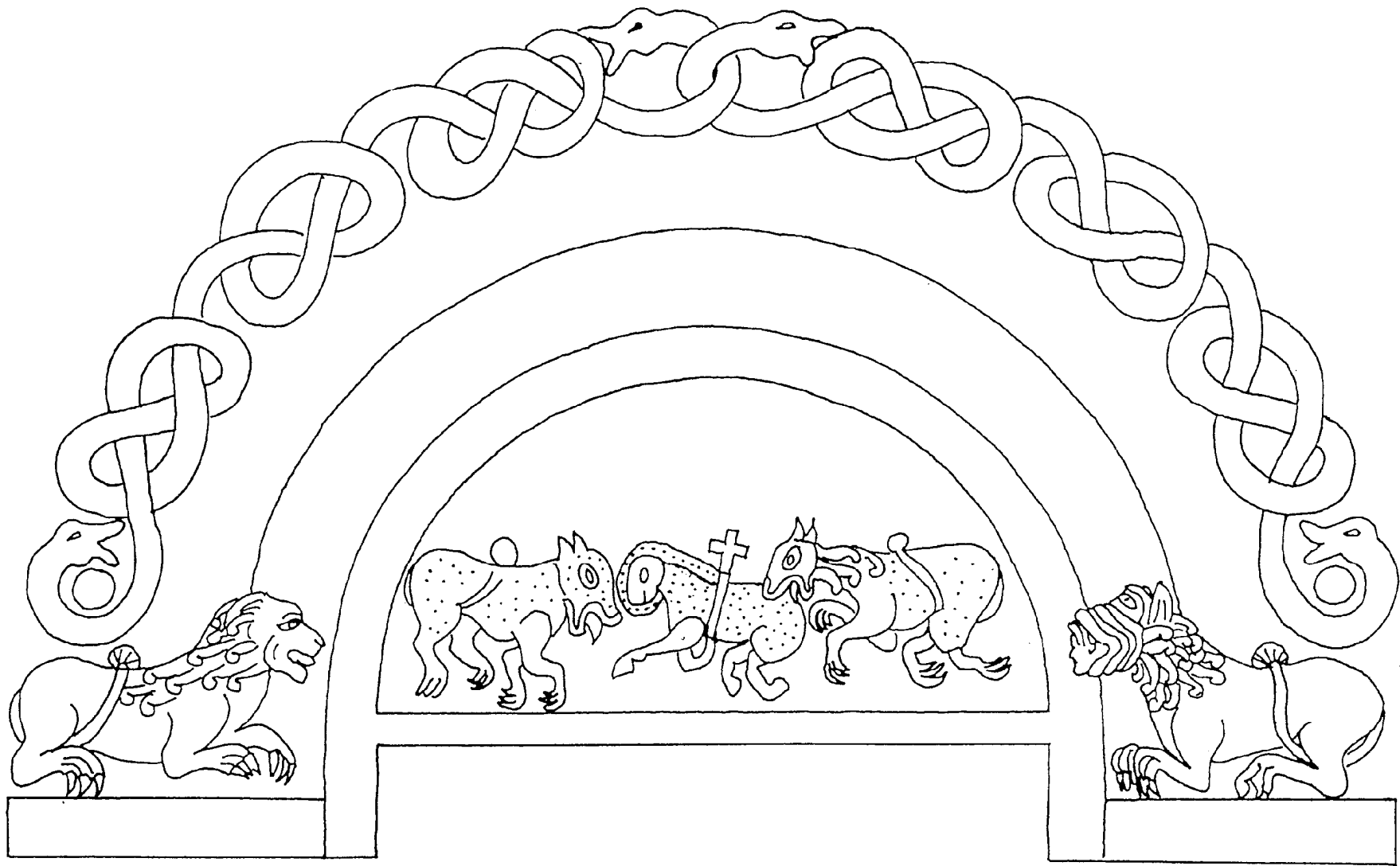
ROMÁNKORI TEMPLOMKAPUK

Bérczi Szaniszló, Katalin és Zsófia, 1997, Budapest

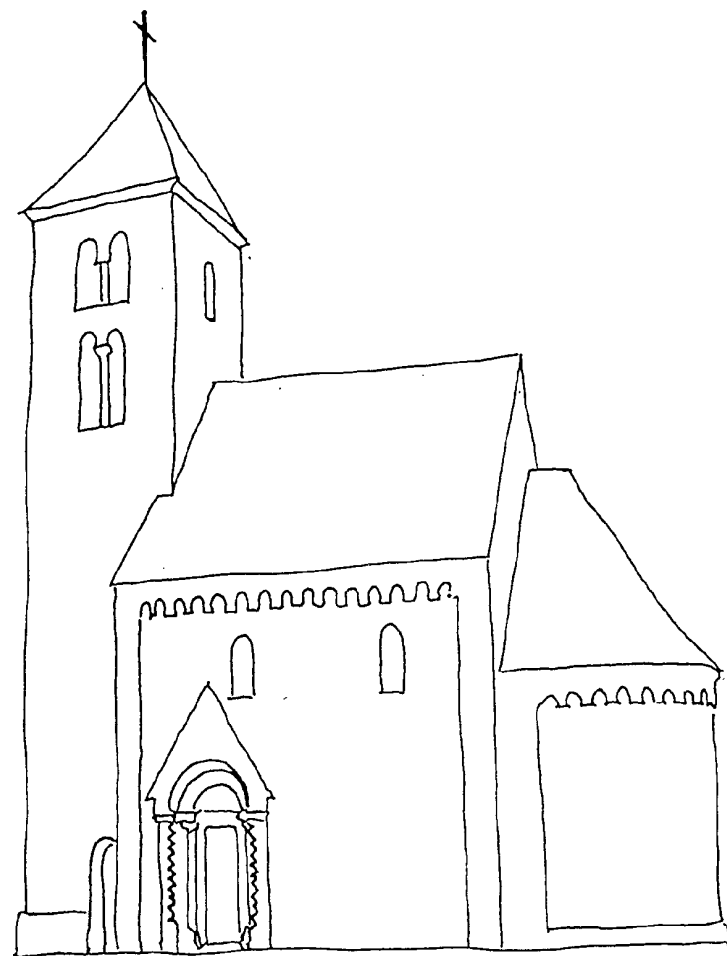
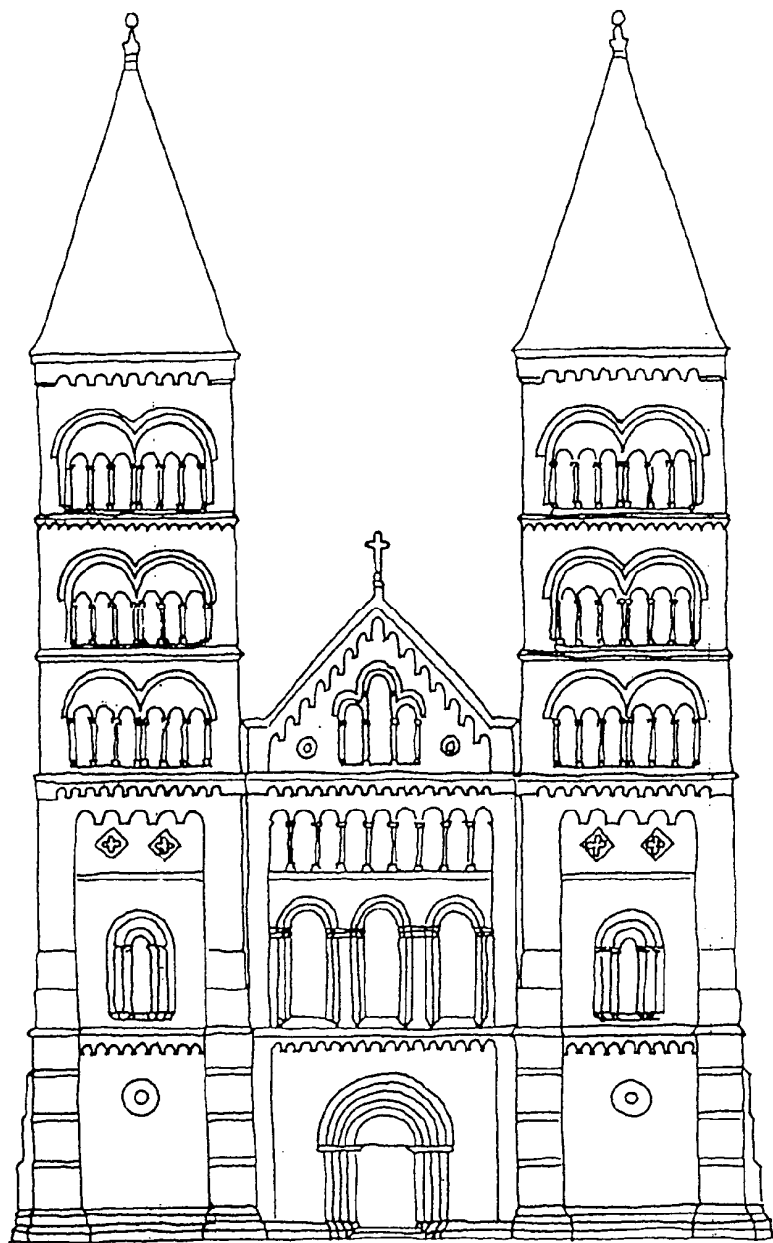
A ma is fönnálló Magyarországot, mint államot, 1100 éve szervezték meg Árpád honfoglalói. Szent István megkoronázásával, csaknem ezer éve, hazánk királyság lett, s tagja az európai nemzetek közösségének. Az ezer évvel ezelőtti Európáról mindmáig az építészet őrzi a legtöbb minden nap látható emléket. Falun és városon az elmúlt ezer év kitágította az élet kereteit, de a közösségnek és az emberi lélek magábanérésének egyik központja ma is a templom.

Az ezer évvel ezelőtt európai államokat szervező keresztény gondolkodási és államszervezési rendszer különféle hagyományú népeket fogott össze. E népek egy része korábban más műveltségi közösségek tagja volt, s nekik hagyományaikat össze kellett építeniük az új gondolkodási formákkal. Ennek a hagyomány-ötvöződésnek, gondolkodási rendszer rétegződésnek is tanuja s románkori templom, s különösen a románkori templom kapuja. Egymás mellett szerepelnek az ősi jelképek az Agnus Dei-vel, az Isten Bárányával. De előfordulnak a régi mítoszok önállóan is, mint például a Nibelung Ének Szigurd mondájának egy szakasza a hylestadi norvég fatemplom kapuján, vagy nálunk az ősi sztyeppei mítoszt is őrző Szent László legenda templombelsőiben, freskókon. Griffek és indák, évkoszorúk napot s holdat nyelő sárkányokkal, vadászatok és varázslatok szerepelnek e kapukon, s még a híres sztyeppei állatküzdelem is előfordul közöttük, igaz, nem nálunk a Kárpát-medencében, hanem Kvidinge, skonei dán falucska oroszánokkal őrzött kapujának timpanonján.

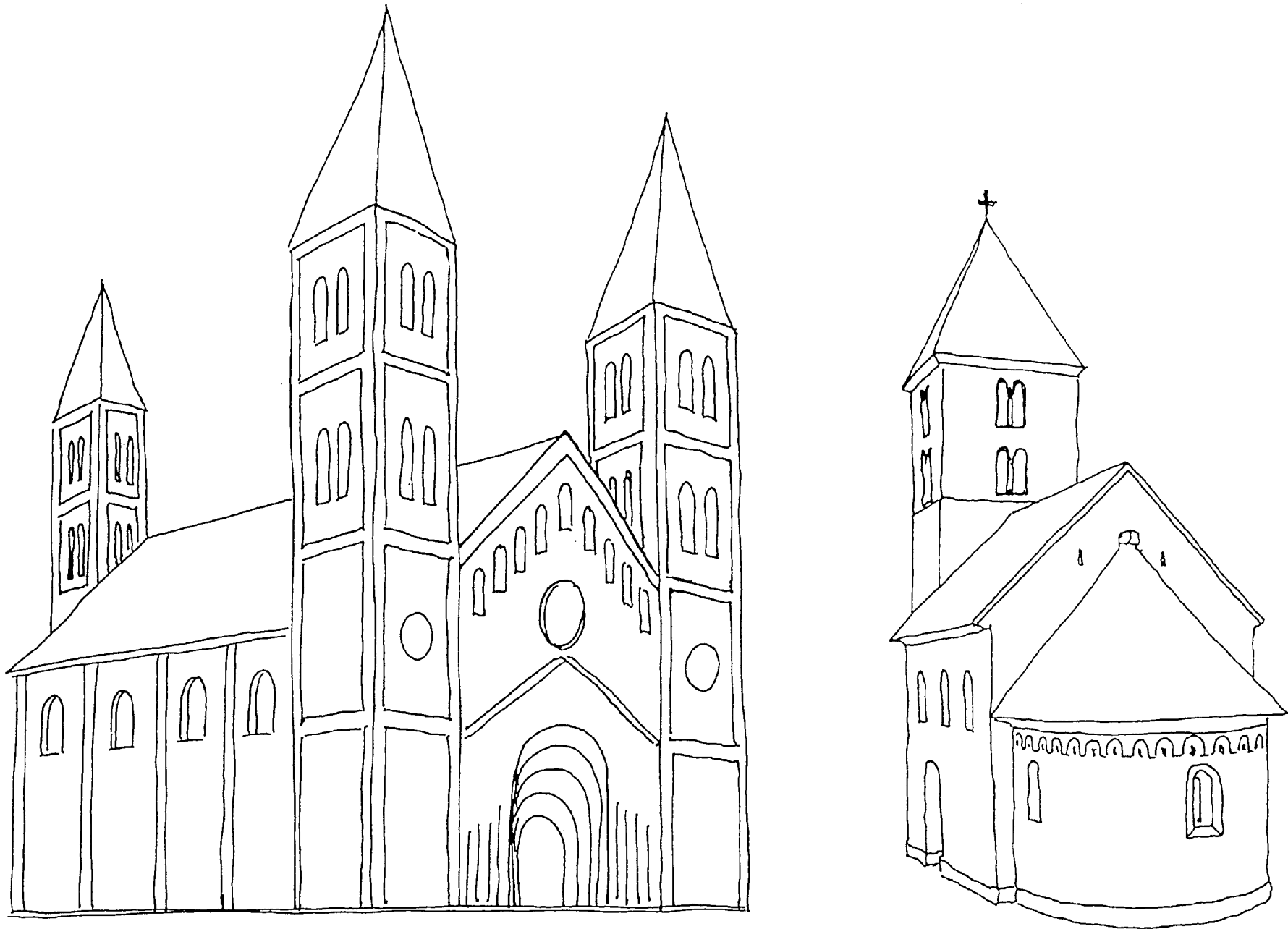
Képgyűjteményünk, mely színezéssel, kifestéssel még gazdagabbá tehető, néhány erős hagyományú, de Európa-peremi országból mutat be rajzokat a románkori templomkapukról, oszlopfőkről és keresztelőkutakról, a legdúsabban faragott építészeti részletekről. Messziről szemlélve a késő ókori népeket egy nagy történelmi korszak közös gyermekeit láthatjuk bennük, s így ez a bemutatott ábrakincs a nyugateurázsiai népek közös műveltségi örökségét jelenti. Természeti műveltségnek is nevezhetjük ezt a tudáskincset, mely mítoszokkal, hasonlatokkal, történetekkel, párhuzamokkal, példabeszédes tanulságkiemeléssel tanít. Az ábrázolás a természetközelségből is őríz jellemvonásokat, de a városi ember számára utolérhetetlen varázsú állatábrázolásuk egyszerűsége és nagyszerűsége. A sztyeppei népek természetábrázolása egy időre lappangó tudáskincs marad, s majd csak a természettudományok fölvirágzása merít ebből a tudásból, csaknem fél évezred múltán. A kódexek, oklevelek lapjai és a templomok ritkán fönnmaradt freskói mellett ezek a románkori épületfaragások azok, amelyek őríznek valamit a letűnt kor gondolkodásából.

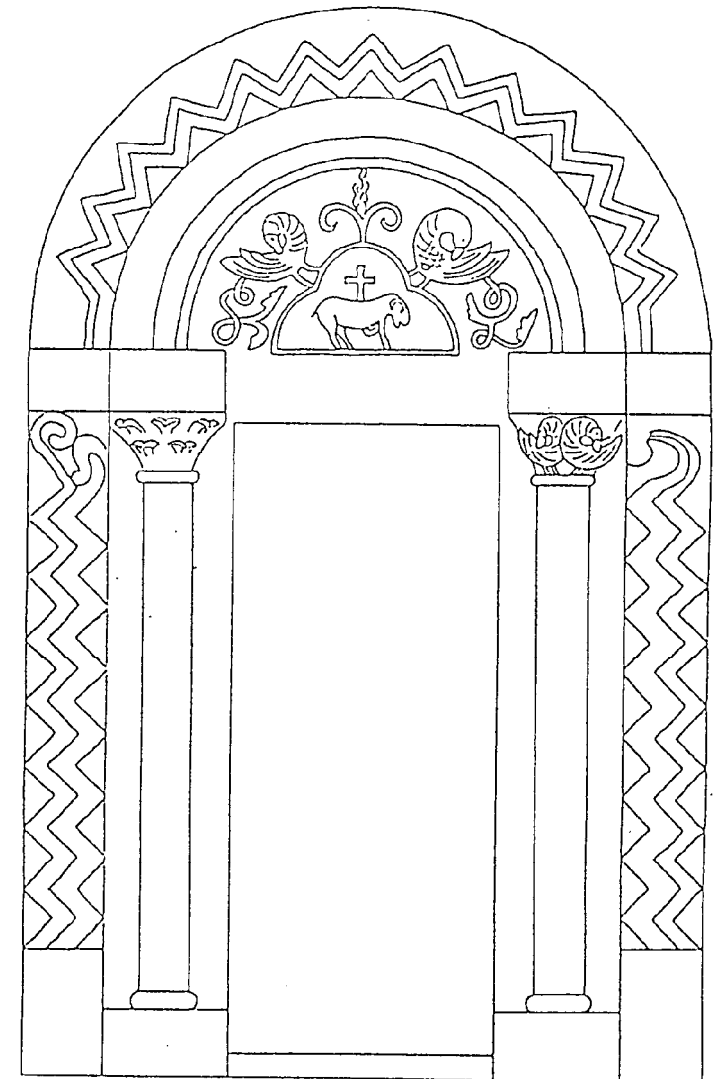
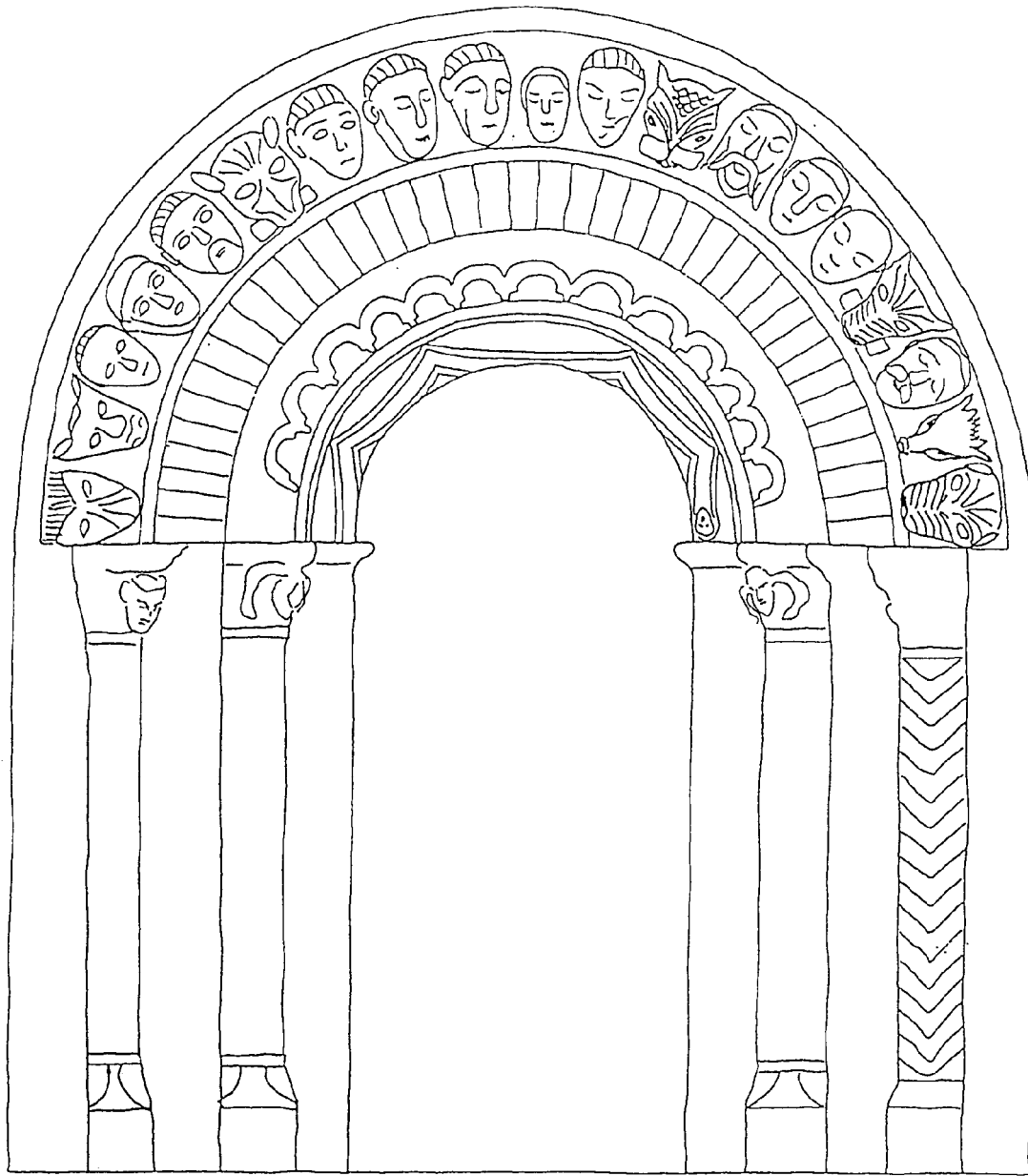
A boritón Kvidinge oroszlánokkal őrzött sztyepei állatküzelmet bemutató timpanonja látható, melyet fölülről az aleppói perces-kígyófonatos évkoszorú keretez.

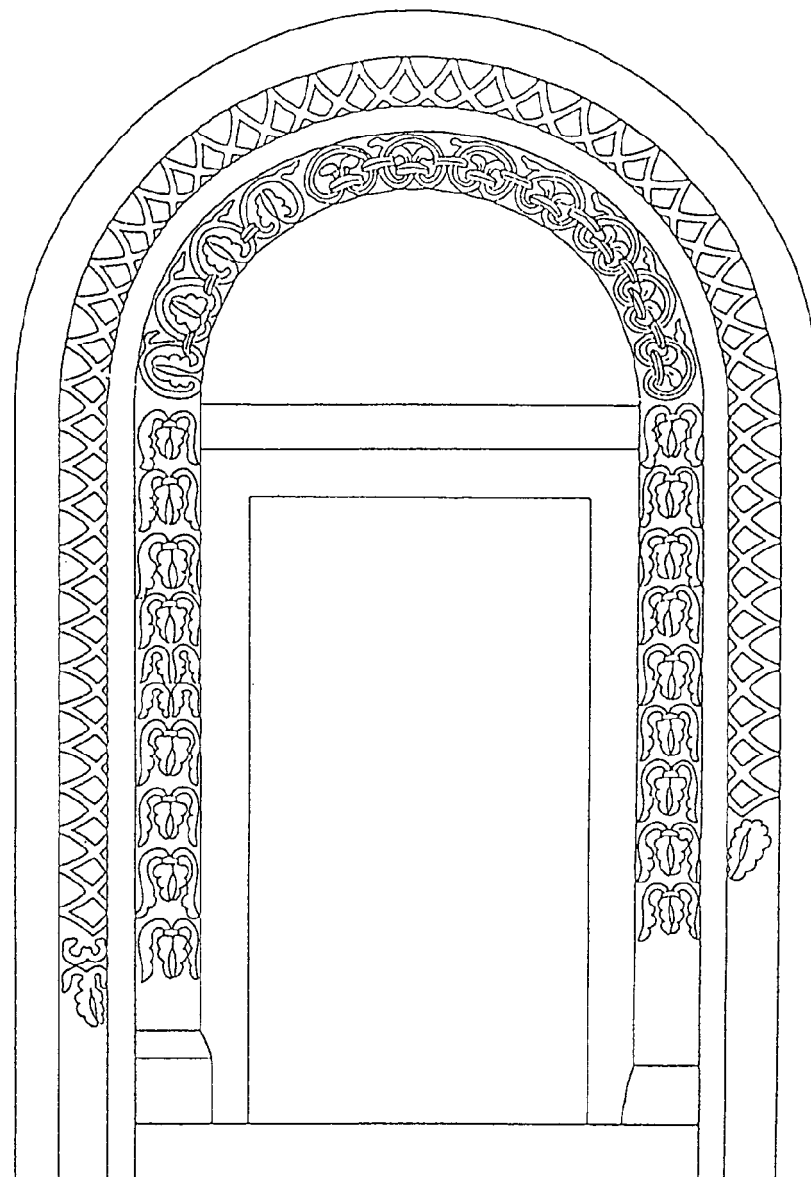
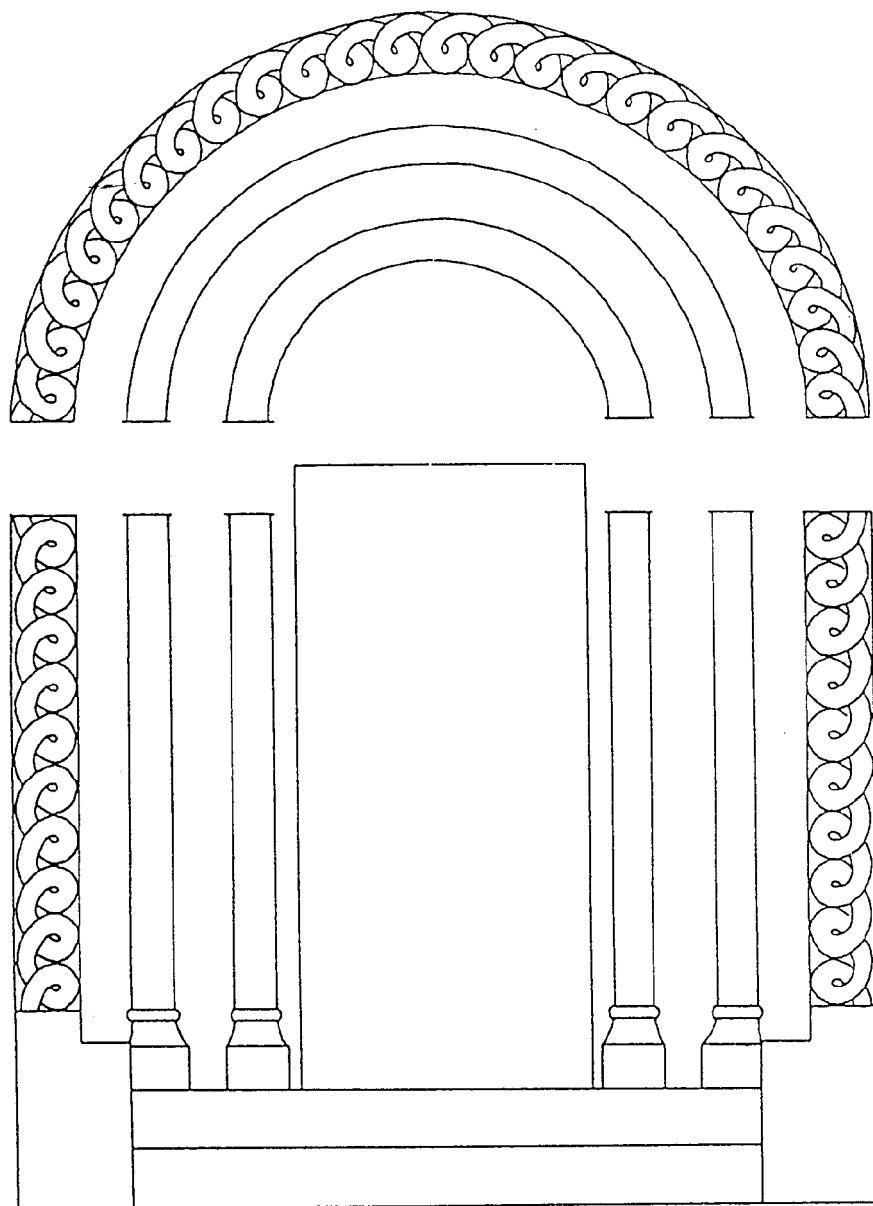
Lund románkori székesegyháza. Lund a Dán Királyság Esztergomja volt, s a skandináviai érsekségek, a svéd Uppsala és a norvég Trondheim a lundi érsekség megszervezése után jöttek létre. Csempezkopács, Vas megyei község román kori temploma, a "Tíz falu építsen egy templomot" szép példája. Déli kapuja faragással gazdagon díszített.

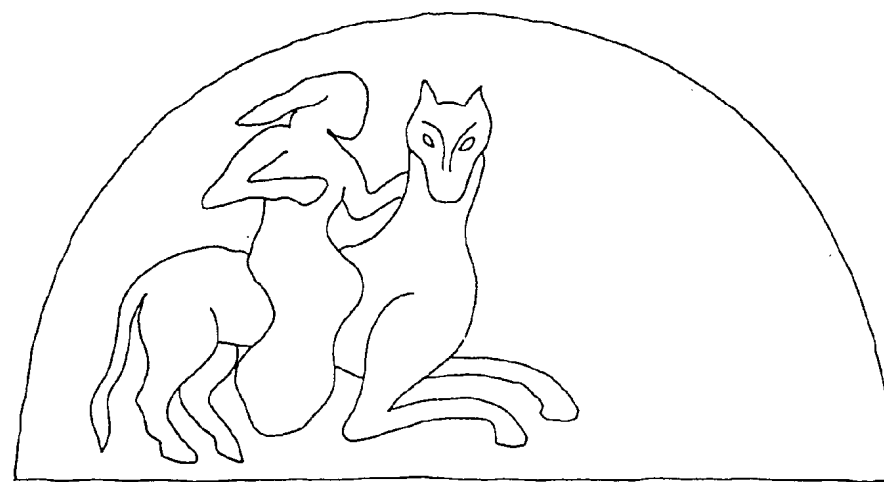
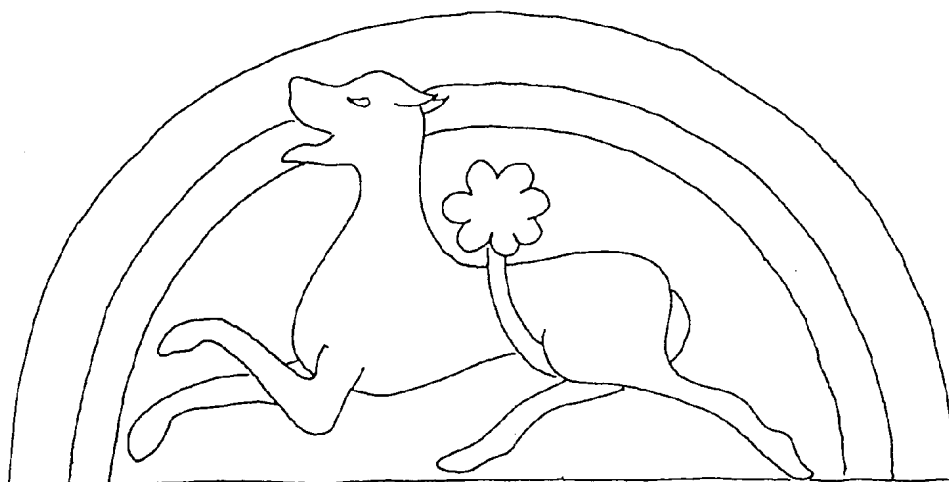
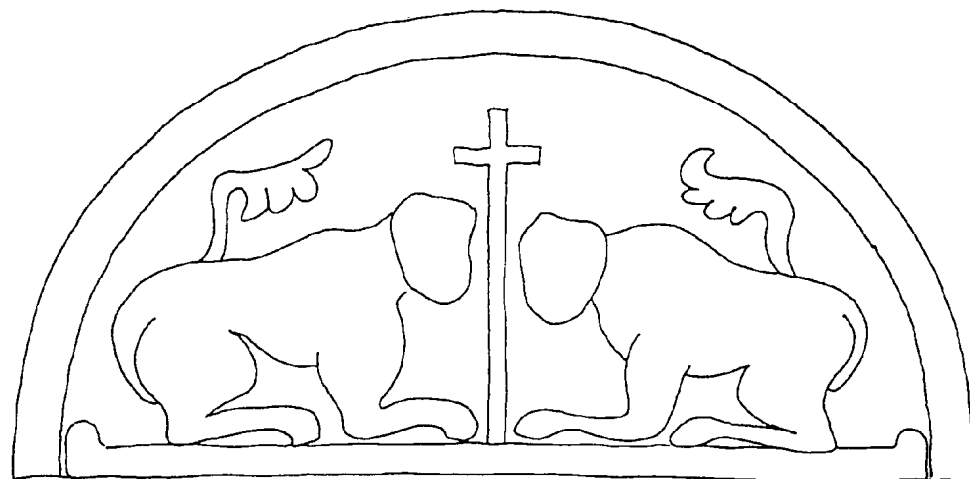
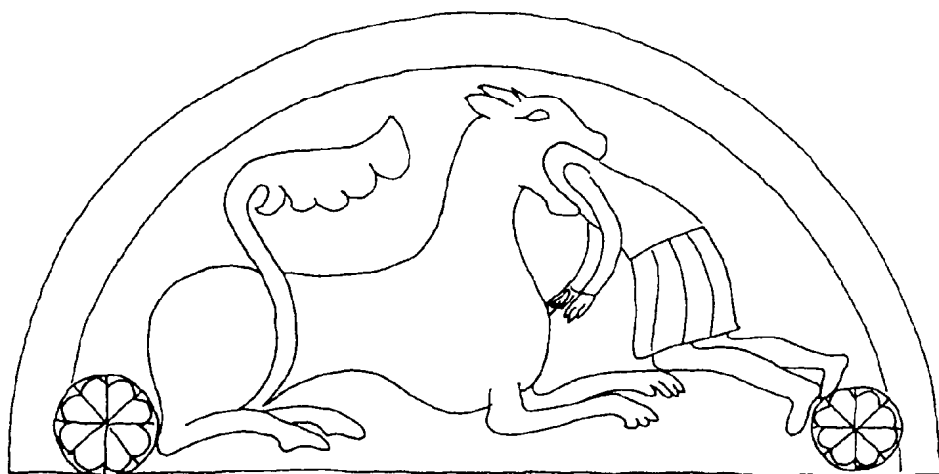
Somogyvár bencés apátságát Szent László királyunk alapította. Mára elpusztult, csak az alapfalai maradtak fenn és szép faragások az egykori templomból. Rekonstruált képét láthatjuk. Nagyőrzsöny azon Árpád kori templomaink közül való, melyek kelta hagyományokról tanuskodnak: a szentély apszisát kívül körülölelő fríz félköríveiben emberfejek sorakoznak.

Dysert O'Dea Nyugat-Írországban van. Templomának kapuját Dublinban láthatjuk, a Történeti Múzeumban. Emberfejek koszorúja díszíti a kaput: a kelták mágikus hatású emberfejábrázolásai. Csempezkopács temploma déli kapujának oszlopfőit mintha egyik oldalon a griffes, másik oldalon az indás jelkép díszítené: s akkor ez az onogur hagyomány megjelenése a románkori templomkapukon. (Vas megye)

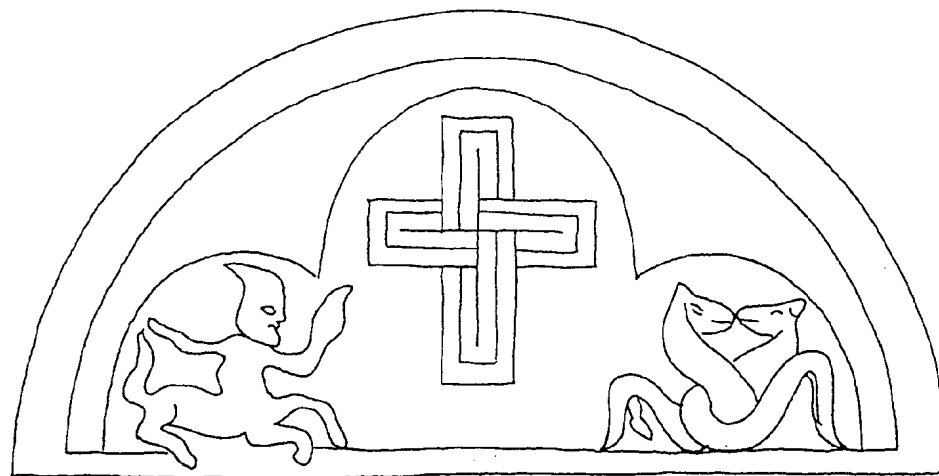
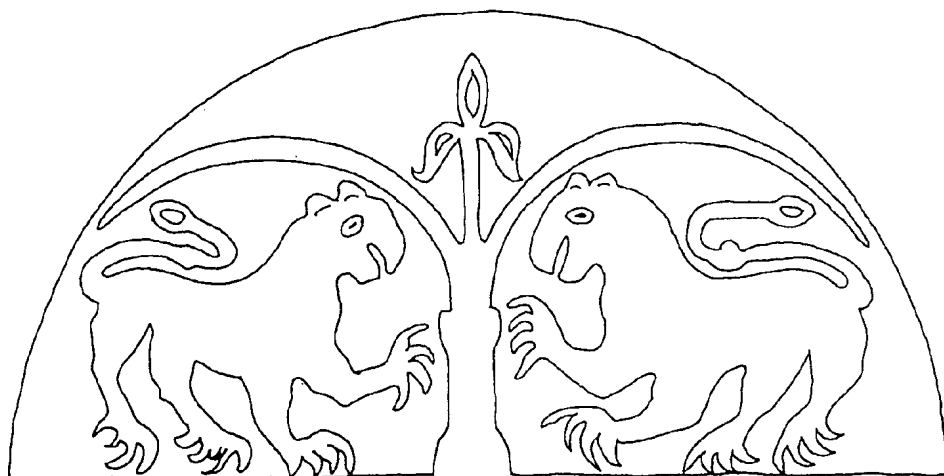
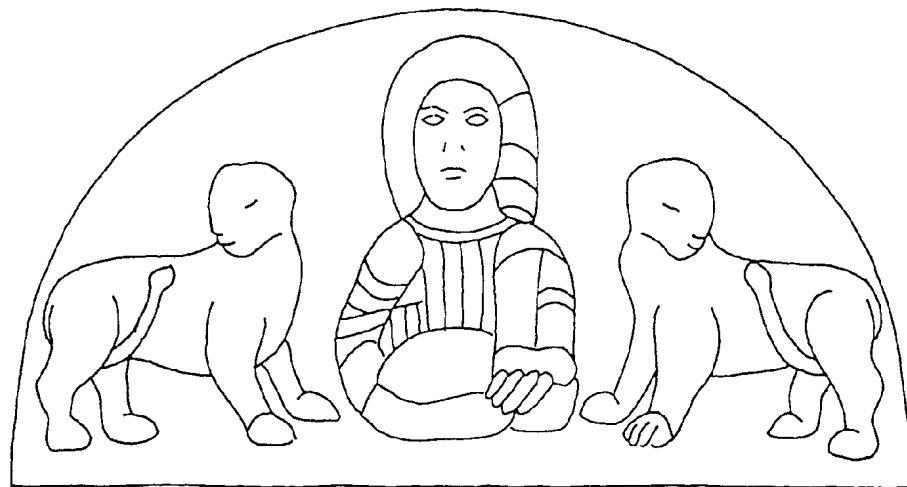
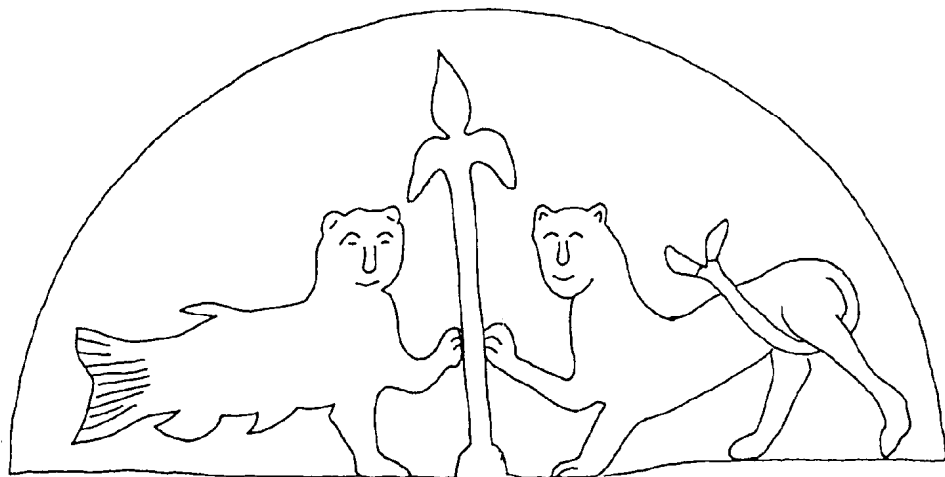

Magyarszecsőd déli templomkapuján is griffes-indás oszlopfőket látunk jobbra s balra, de rajzunkon a kapu fonatkoszorúját emeltük ki. (Vas megye). Óriszentpéter déli kapuja palmettás ívelt kerettel van megkoszorúzva. Timpanonja is lehetett, s talán olyan archaikus, mint a zalaháshágyi, vagy a domokosfai.

Dánia a X.-XII. században Skandinávia legfontosabb királysága volt. Az egyházszervező lundi érsekség környékén számos falusi templom timpanonja maradt meg, melyeket ma a Lundi Történeti Múzeumban őriznek. Viking és sztyeppei mítoszok alakjait sejthetjük meg a rongált kőfaragásokban: Stangby, Allerum, Knastorp és Skellinge timpanonjain.

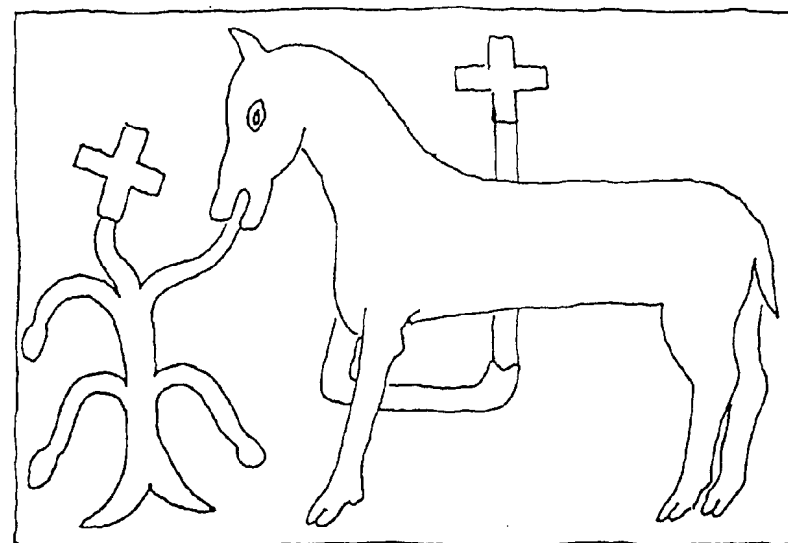
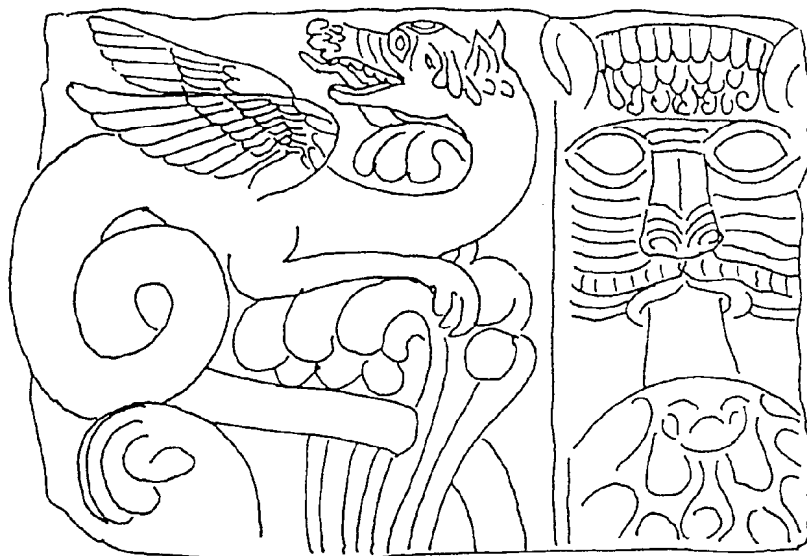
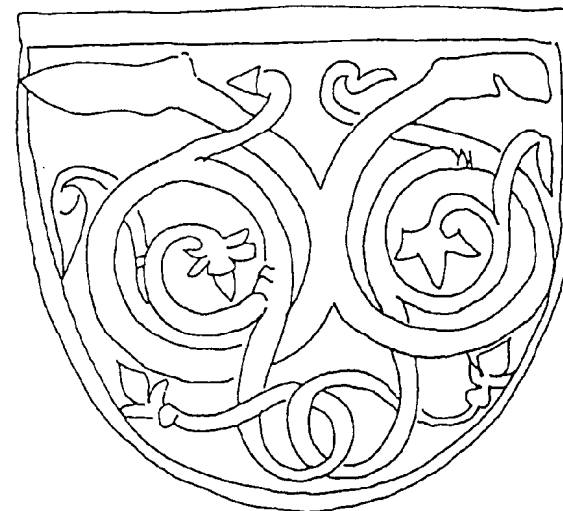

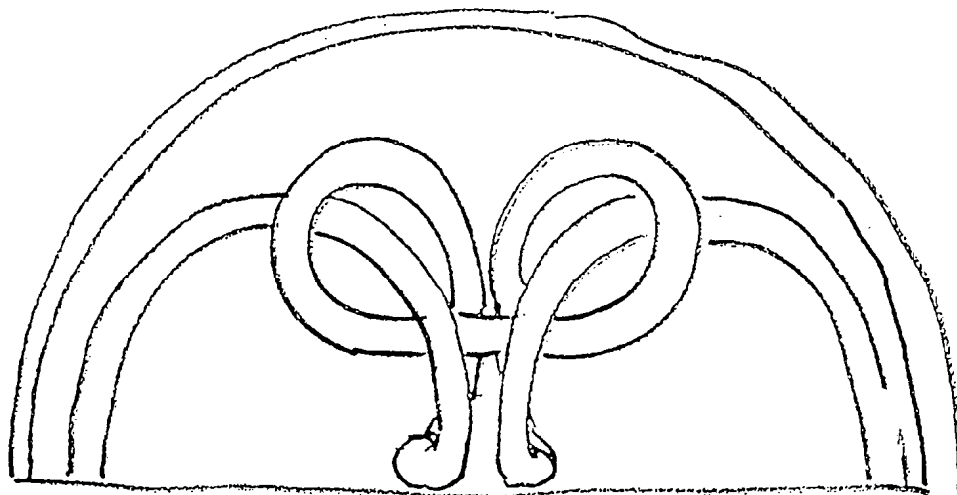
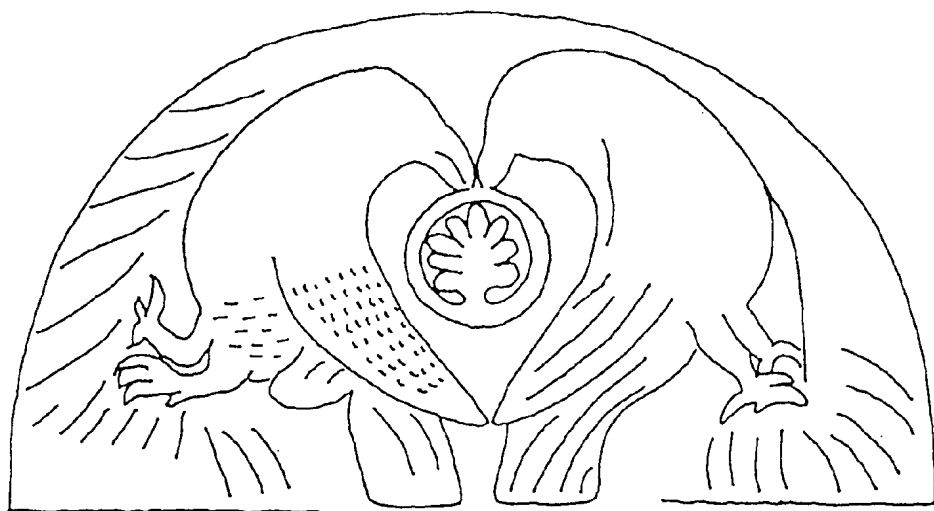
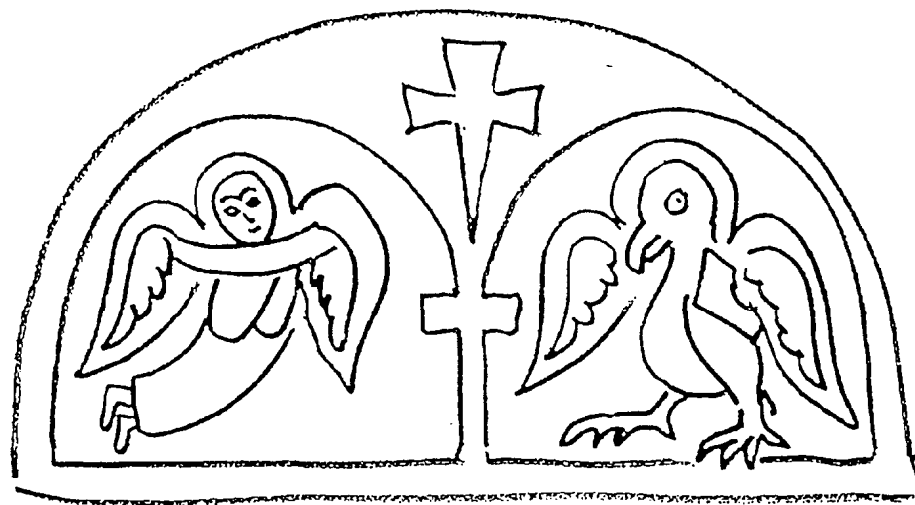
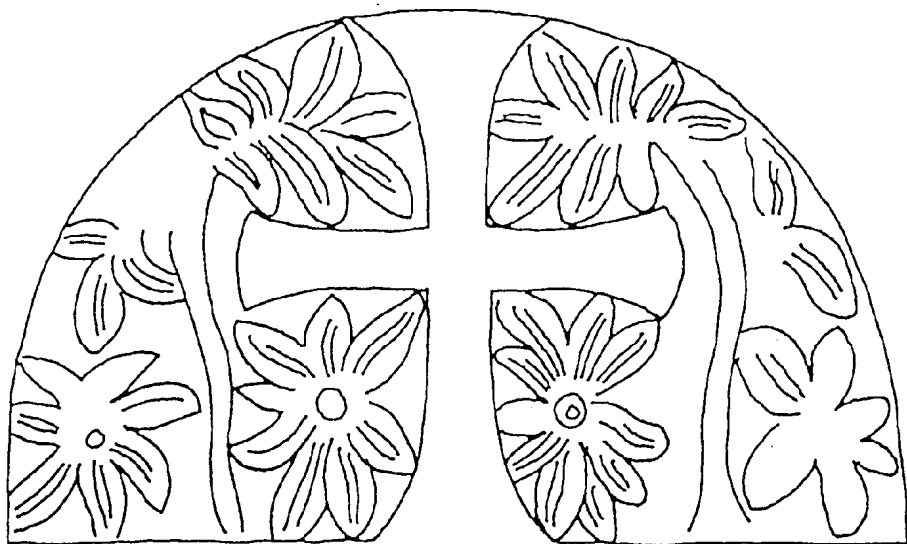
A Kárpát-medencei románkori épületfaragások legrégebbi rétegében állatalakos életfajeleneteket találunk. Vurpód és Vizakna timpanonjai a dél-erdélyi völgyekben maradtak fenn, s ma a Magyar Nemzeti galériában láthatók a Budavári Palotában. Gyulafehérvár és Újudvar faragásai is őrzik az életfás elrendezést, de az újudvari egészen archaikus, míg a fehérvári már az Úr Jézust szerepelteti közepén, szélről az oroszlánokkal.

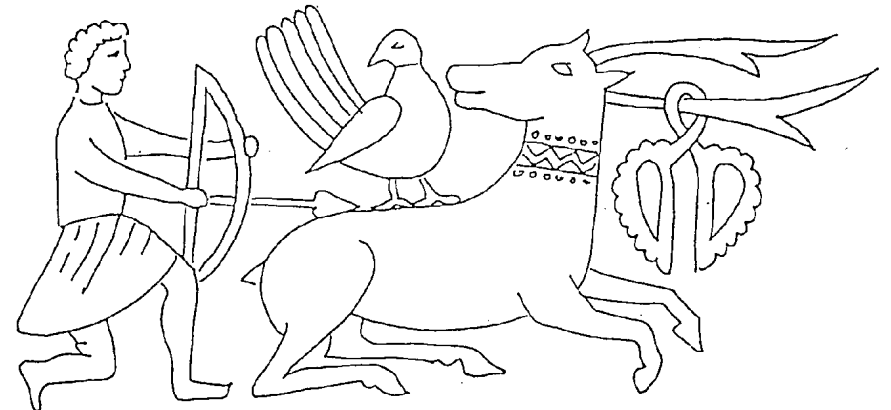
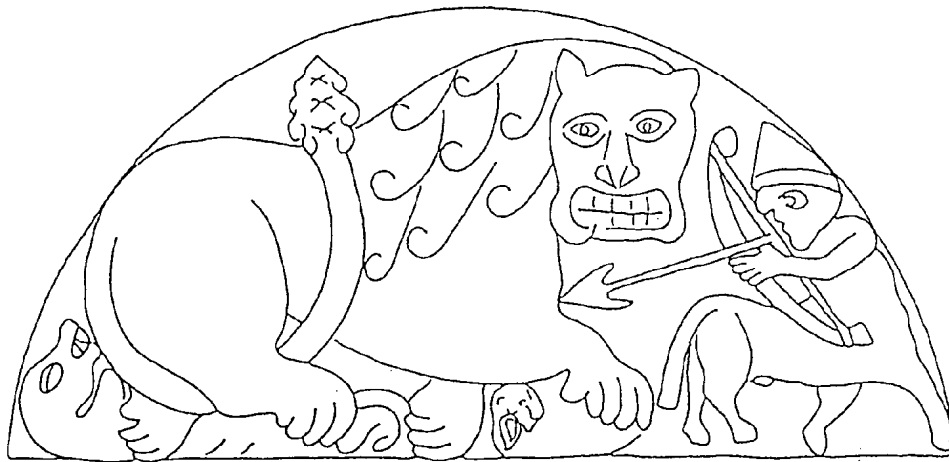
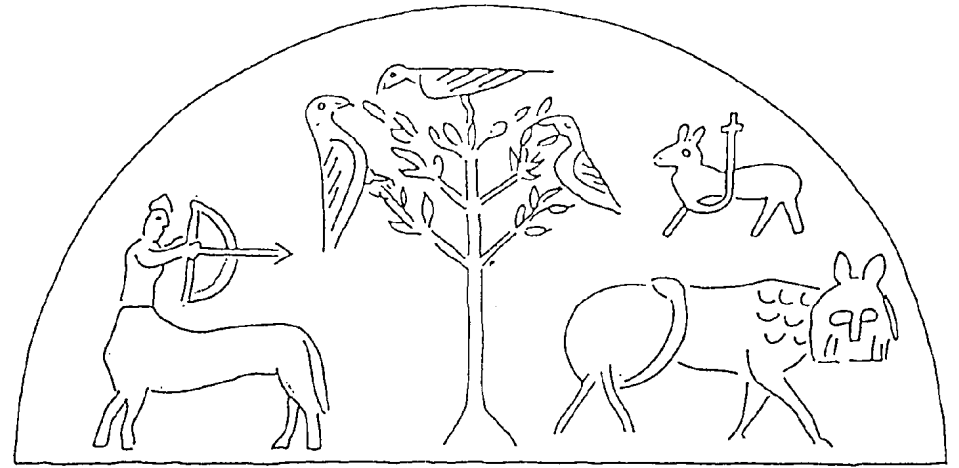
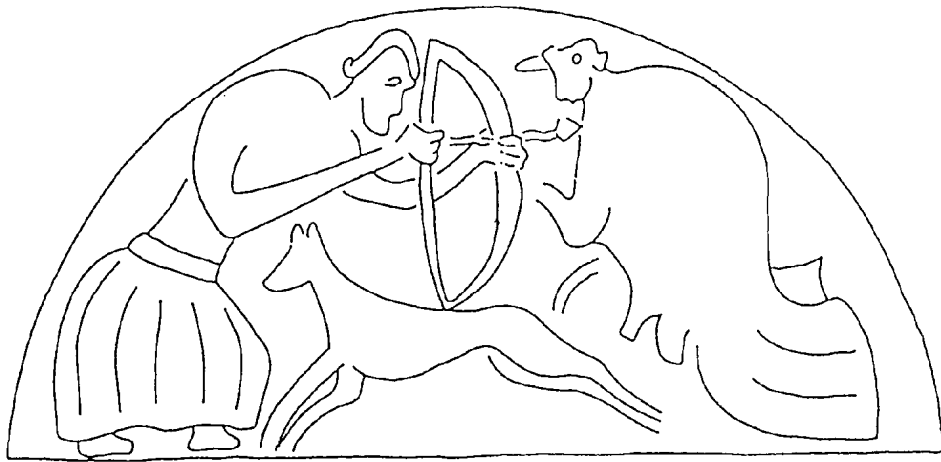
Gyakran gazdagon faragottak a románkori templomok oszlopfői is. A bal oldali lapon hazaiakat látunk Jákról, Dömösről, Litérről és Esztergomból, jobbra pedig skandináviaiakat Urnes fatemplomából és Trondheimből.

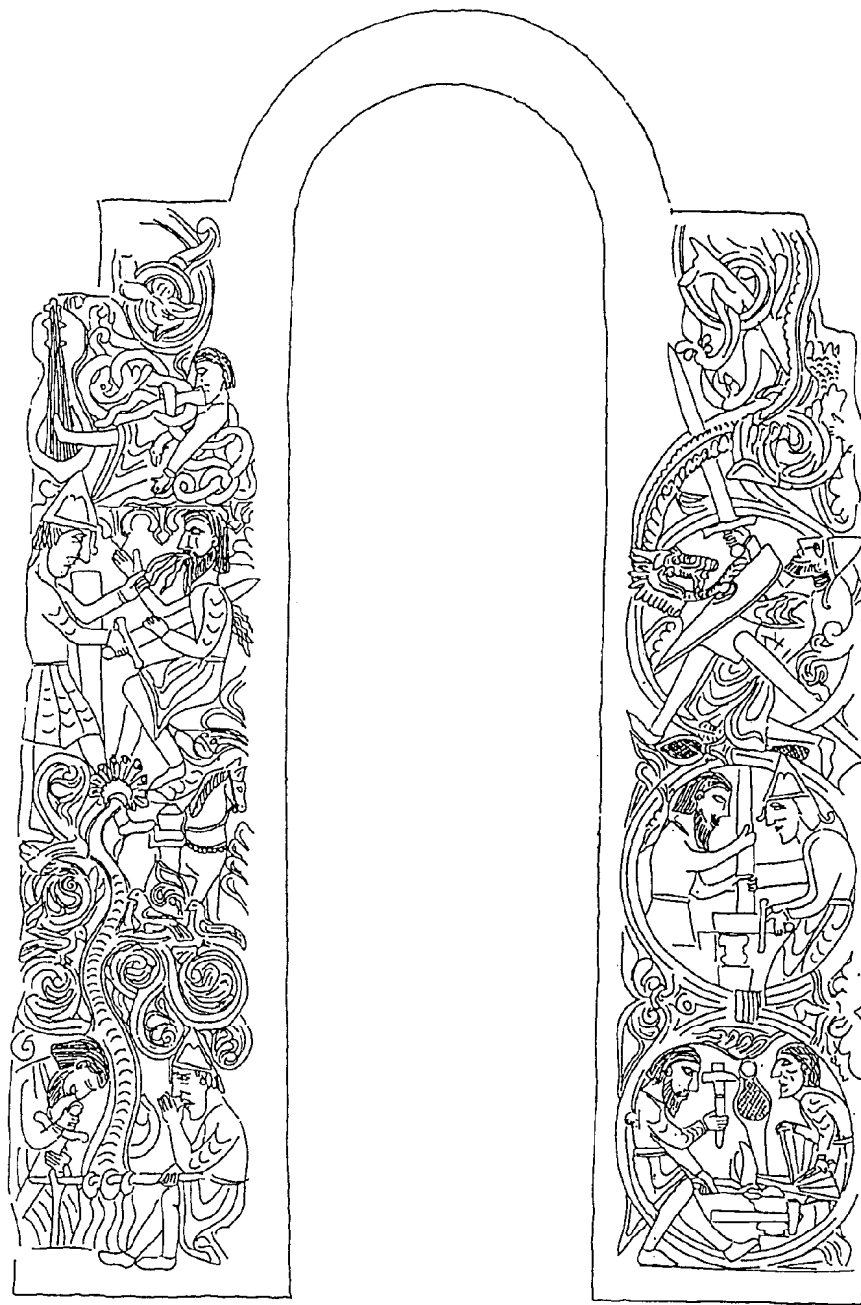
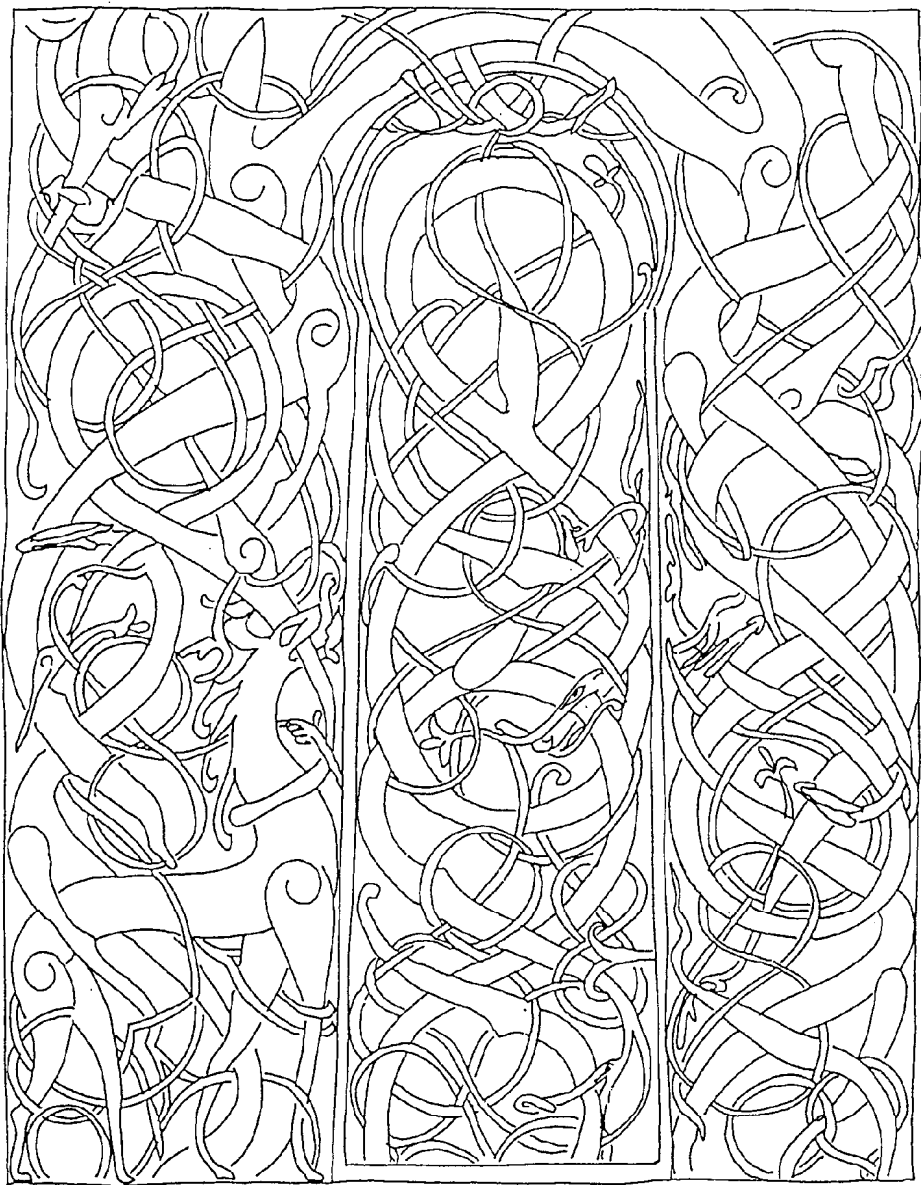
Akár Kárpát-medencei, akár viking-skandináv, akár kelta-brit szigeteki az ábrázolás, egy mítoszokban és jelképekben gondolkodó kor ábrázolásait láthatjuk a templomkapukon.

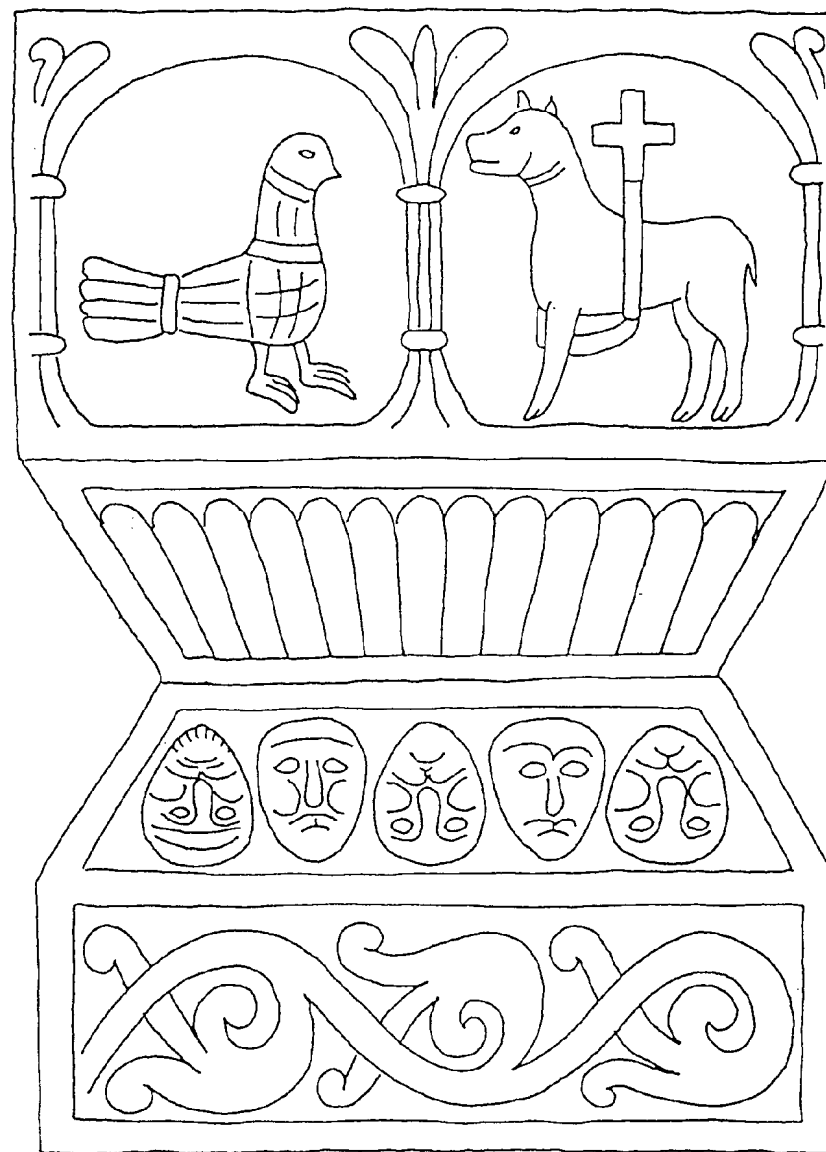
Félköríves timpanonjaink Magyarországról (a két baloldali, mindkettő Székesfehérvárról) és Dániából (a két jobboldali, Torslevből és Gassumból) valók.

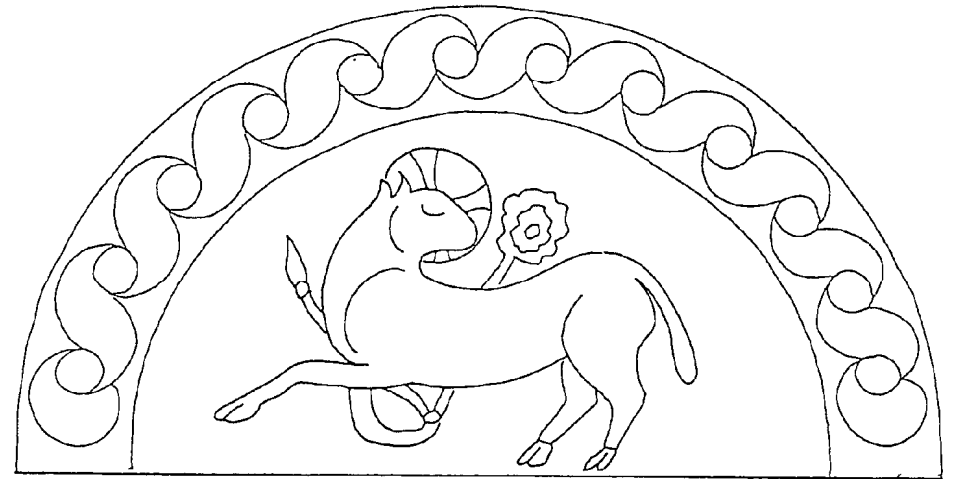
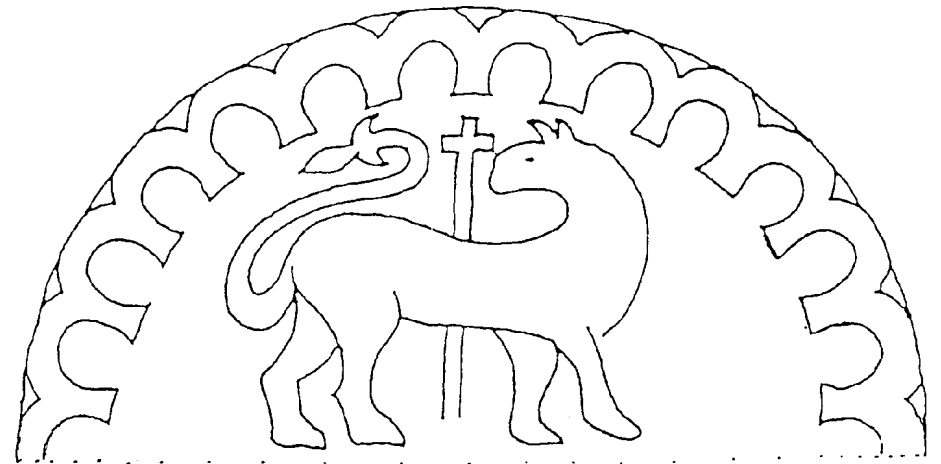
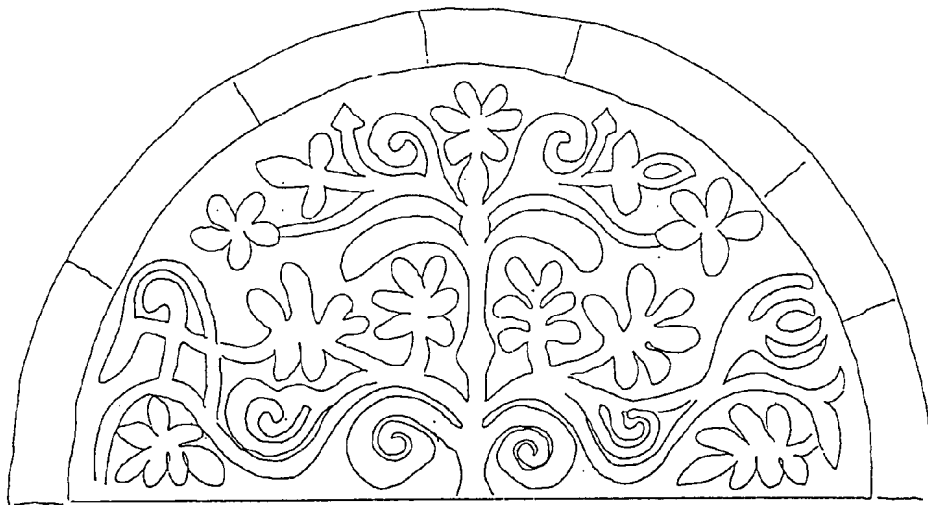
Kelta hagyományokra épülő timpanonok a Brit szigetekről, (Stoke-sub-London, Somersetshire, Ribbesford, Worcestershire), s egy összehasonlító nyilas vadászjelenet a jászberényi Lehel kőről.

Fonatos-epikus fafaragások Urnes és Hylestad fatemplomának kapujáról. Hylestad kapuja a Szigurd monda egy epizódját követi Regin bűvös erejű kard-kovácsolásától Szigurd sárkányviadalán át Fafnir sárkány megöléséig és Regin ledöféséig.

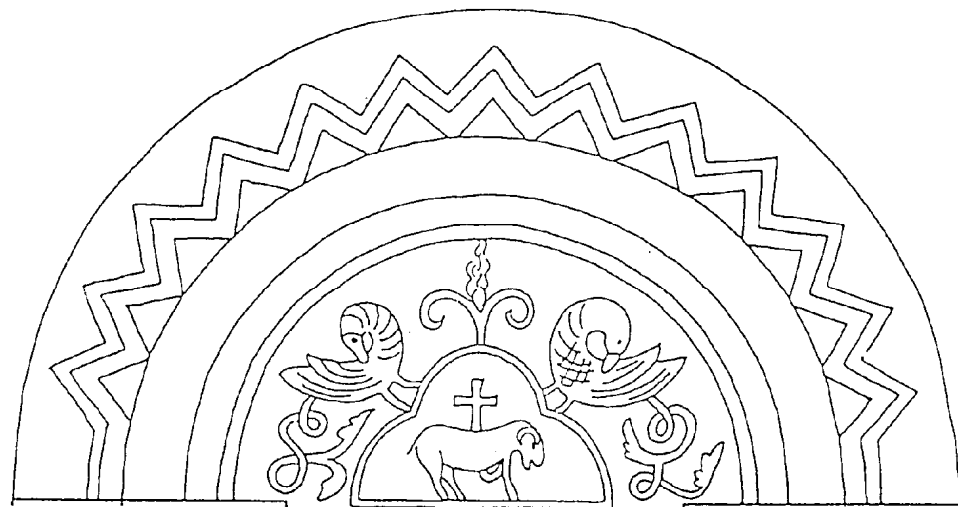
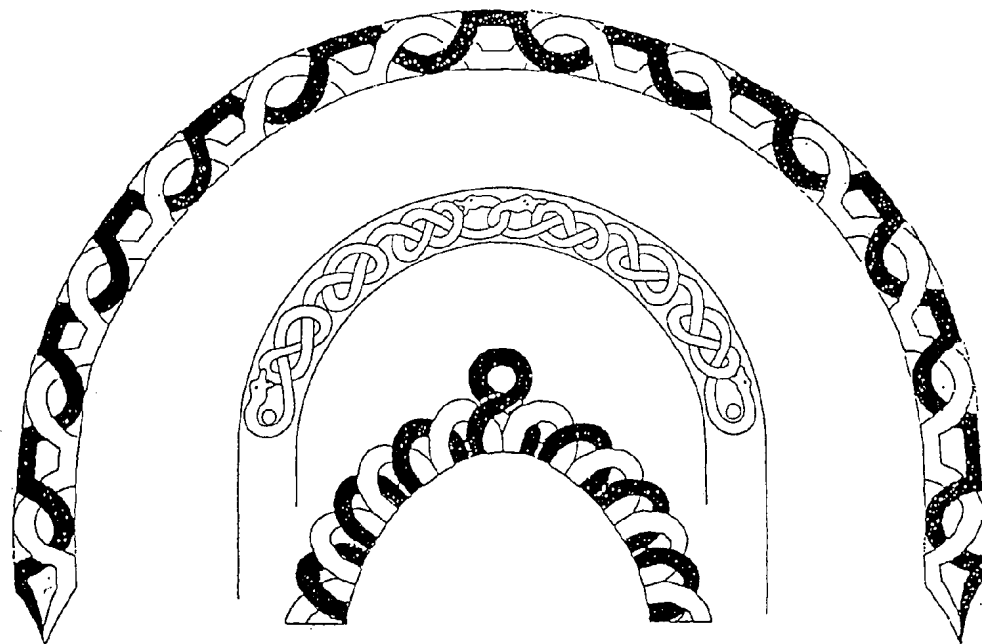
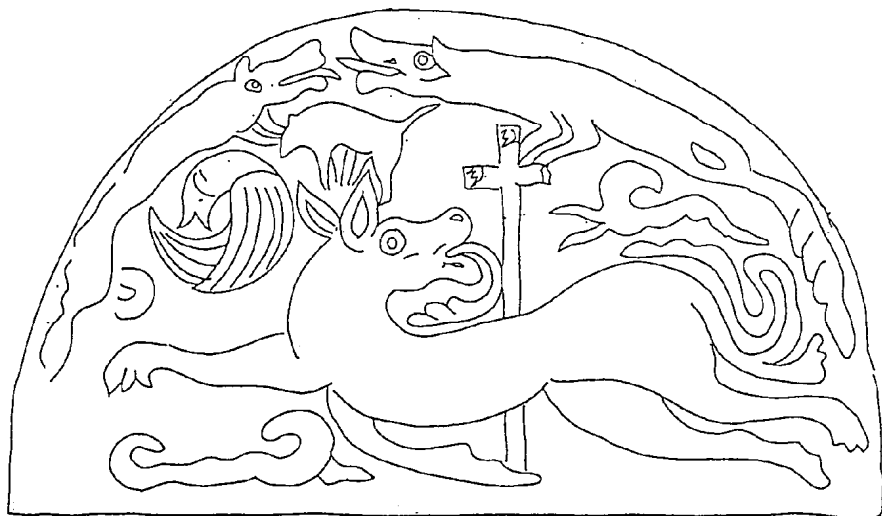

Újabb és régibb jeleneteszű keresztelőkutak Skandináviából. Valleberga kútján Péter álma és jövendölése, míg a gallstadi keresztelőkúton életfajelenet és emberfejes sárkányfejes fríz.

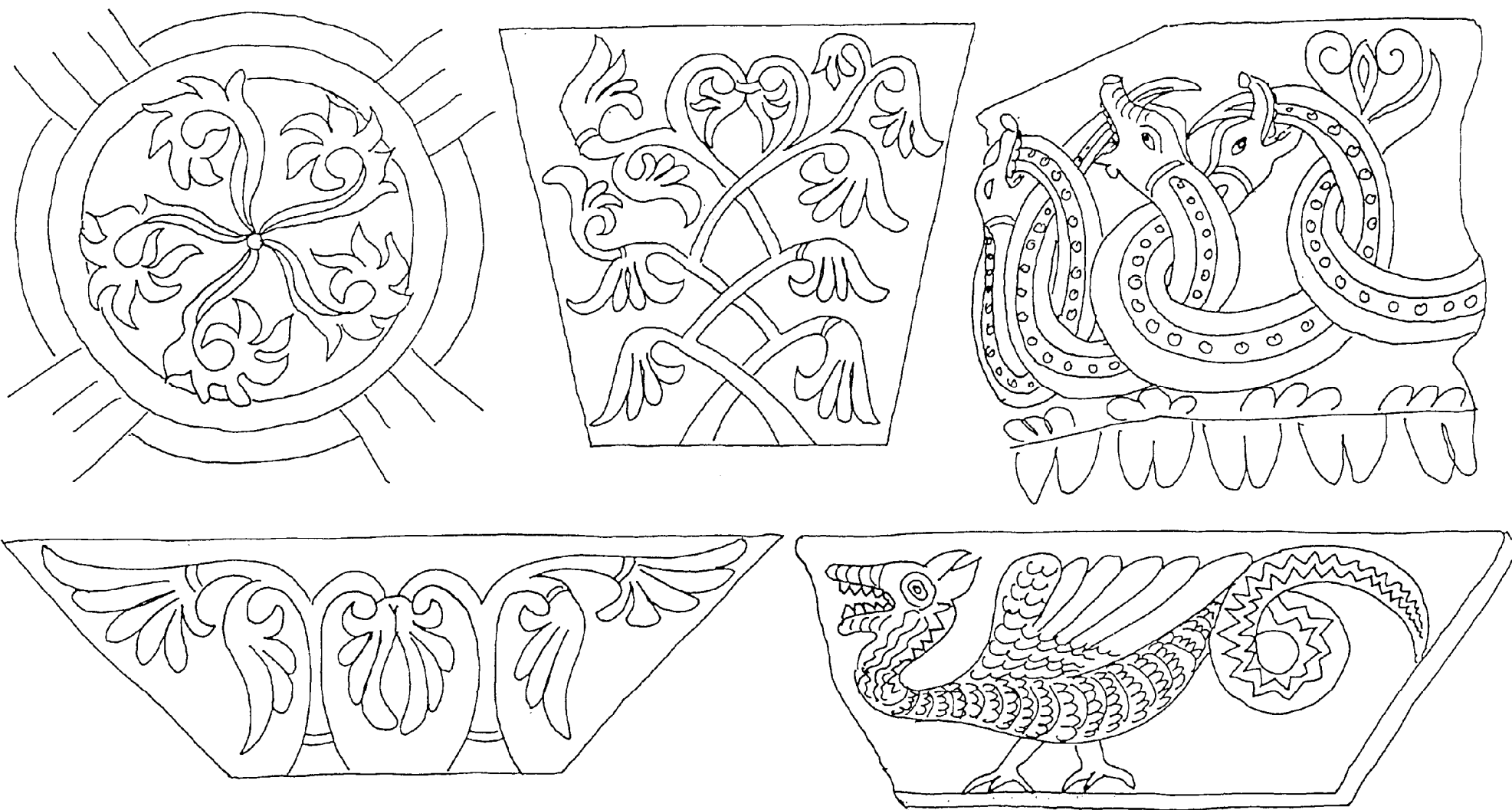

Közös gondolkodási kerete volt a kereszténység előtti, sőt a kereszténység kori népeknek is még az évkör. Az égitestek mozgásával nemcsak az idő éves beosztását, tagolását adta meg, hanem a párhuzamos gondolkodás alapelve szerint állandó eseményháttérrel képezte a földi eseményeknek.

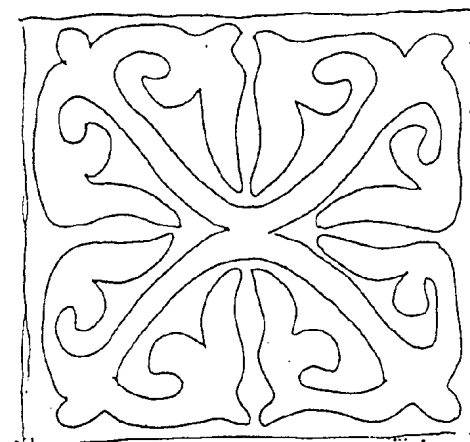
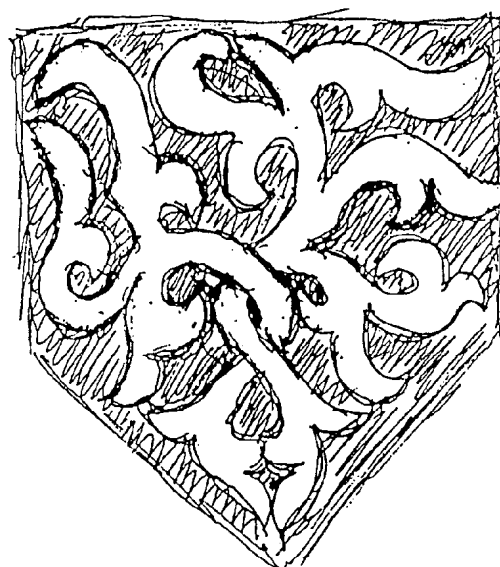
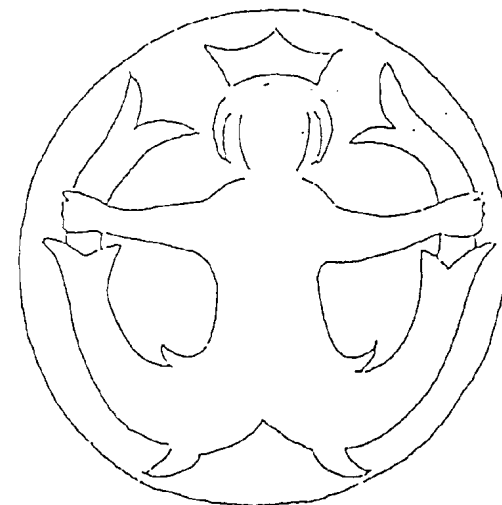
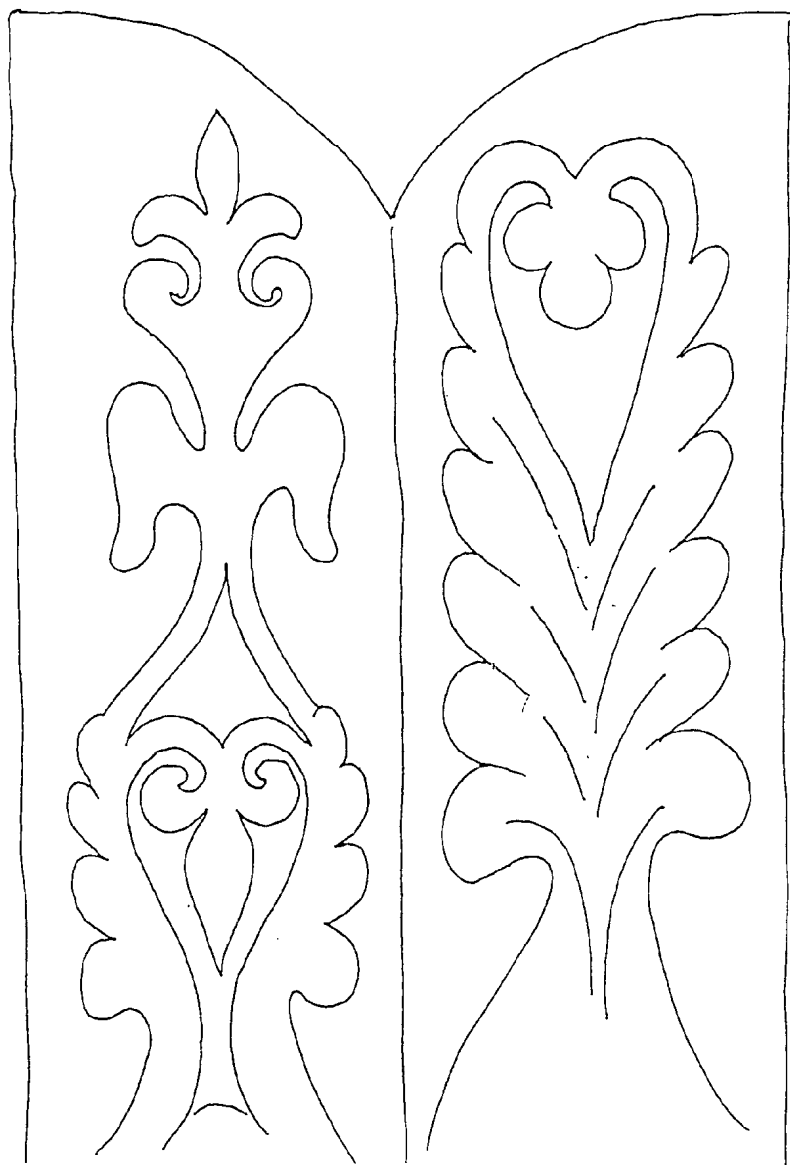

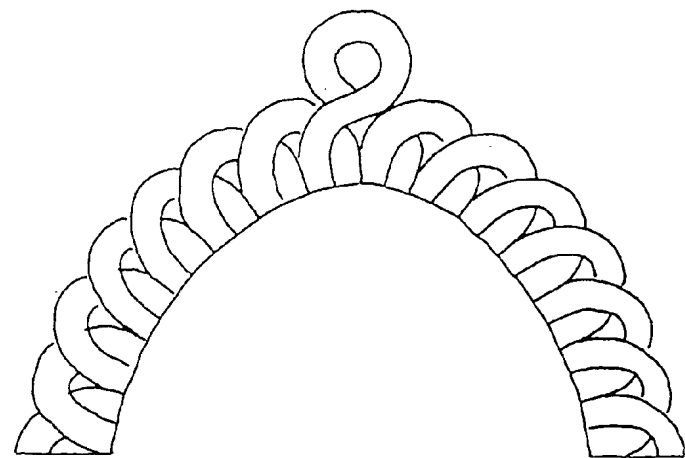
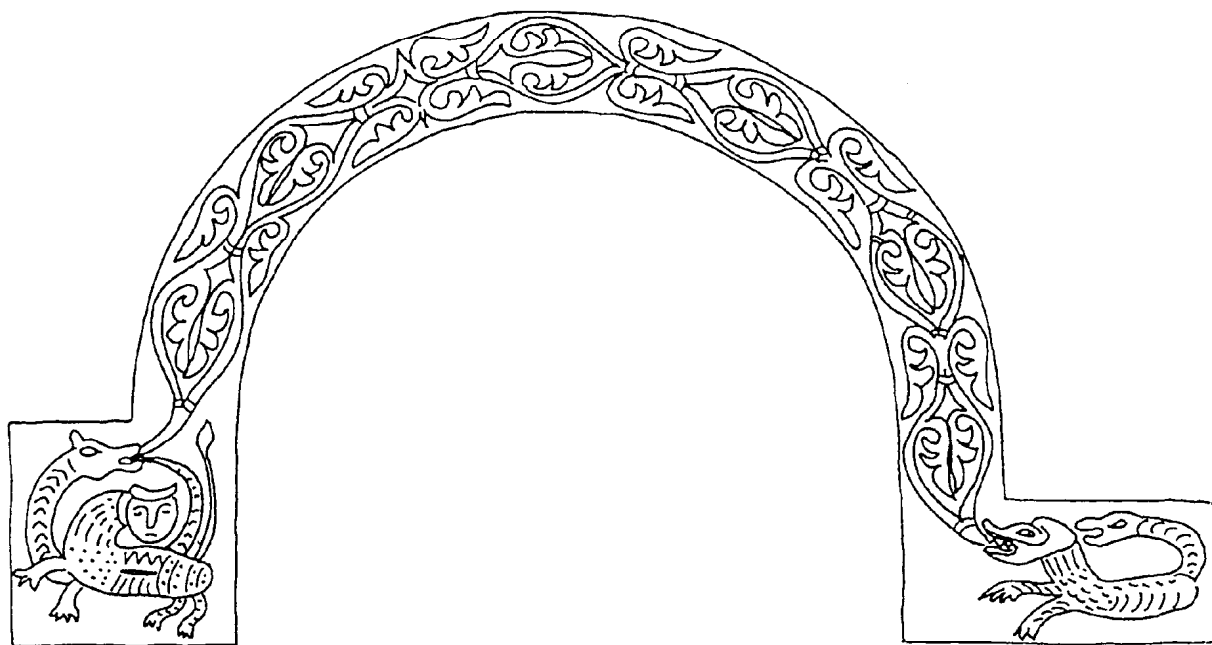
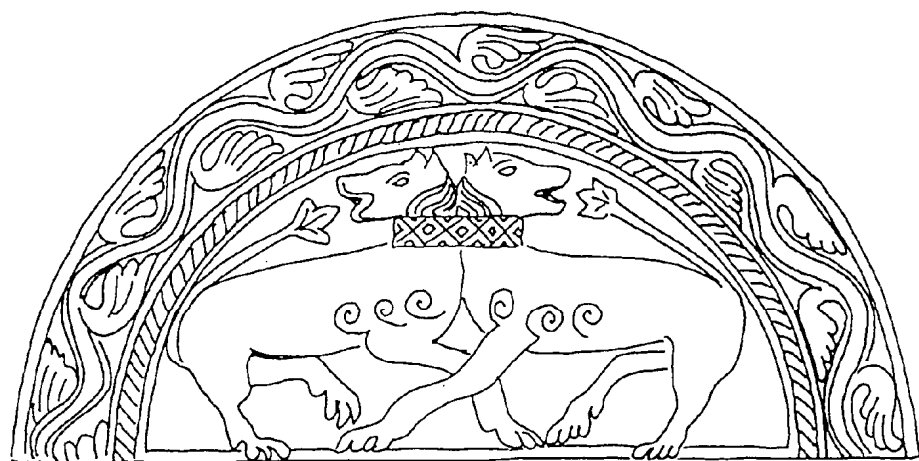
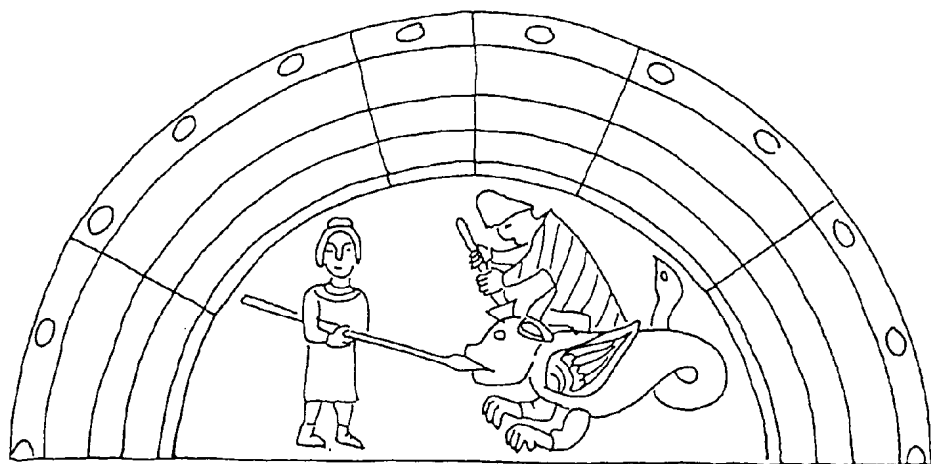
A kettőstükör timpanonjai rendre: Monoszlóról, Domokosfáról, Zalaháshágyról, Egregyőről (+ Aleppóból és Konyából), Halmágyról, Szegedről (csemeszkopácsi belső diadalív-fonattal), Böde-Zalaszenthályfáról és Csemeszkopácsról valók.

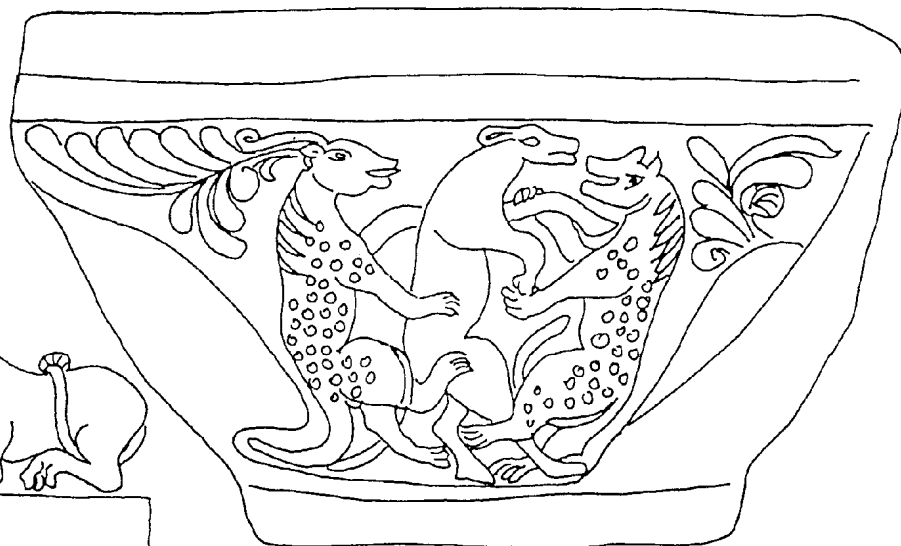
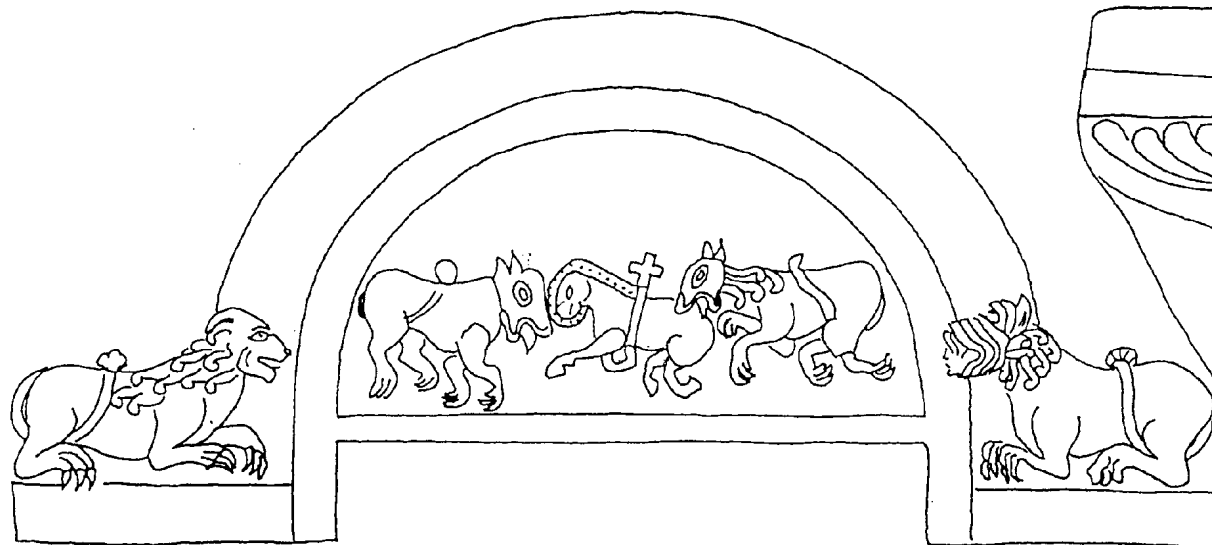
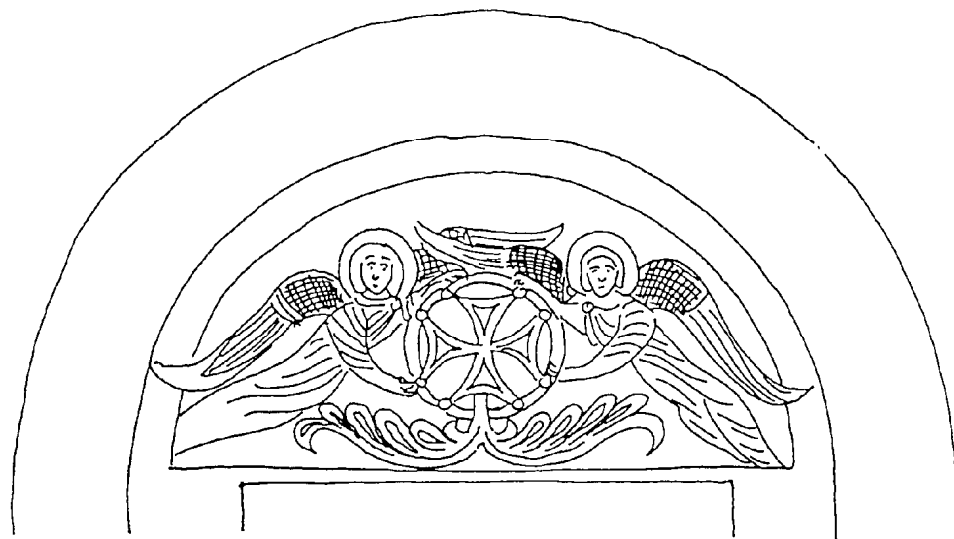
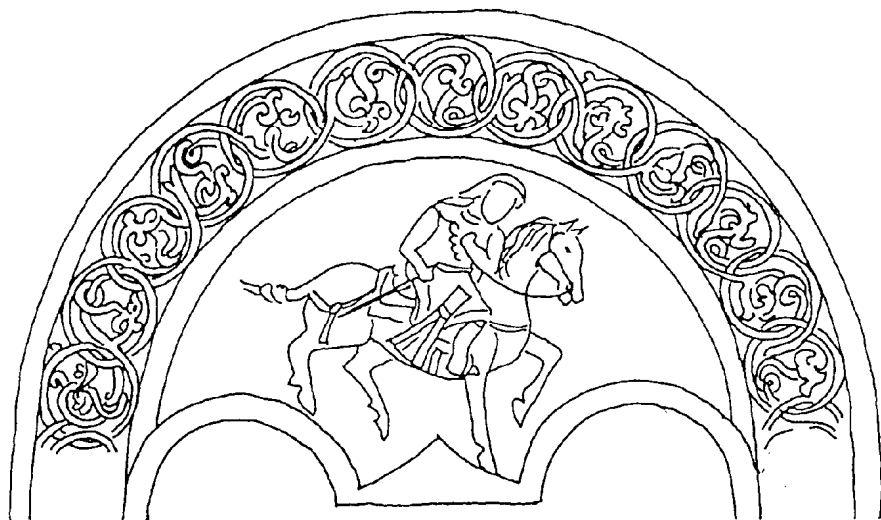
Palmettás-indás oszlopfők Visegrádról, a szent András monostorból, melyet még I. András királyunk alapított, sárkányos oszlopfő Pomáizról, a Magyar Nemzeti Múzeum kiállításáról, s egy kígyófonatos oszlopfő Londonból, a Honey Lane Market ásatásról.

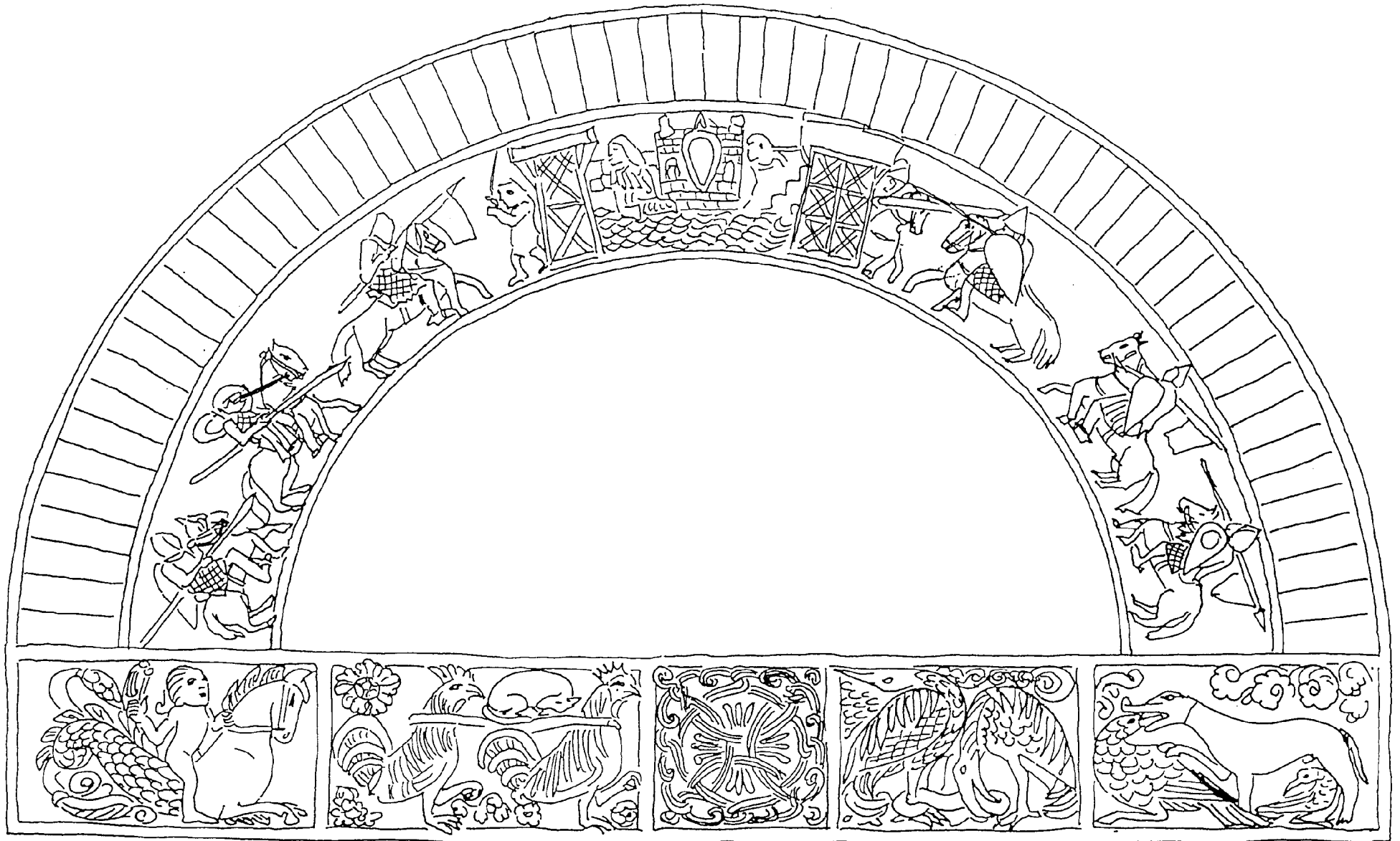
Fontos szimbóluma az életnek a férfi-női alkat, szerep, s ezt jelképi erővel, de ábrázolták a szakrális tér díszítésénél is. A bal oldali álló páros dísz Literről való, a déli kapu belső ívéről, ahol szinte rejtve marad a belépő elől, mert árnyékba esik. Böde-Zalasantmihályfa párosa jelképeesebb, és a nyugati kapura helyezték. A sellő alakú oszlopfő Pécsről, a tégla minta Pécsváradról való.

Évkör-keretezésű déli templomkapuk és timpanonok nyugateuráziában mindenütt megtalálhatók. Példáink most is Irországtól Skandinávián és a Kárpát-medencén át a Kaukázusig ívelő területet fognak át, s talán Közép-Ázsiáig is követhetők lesznek.

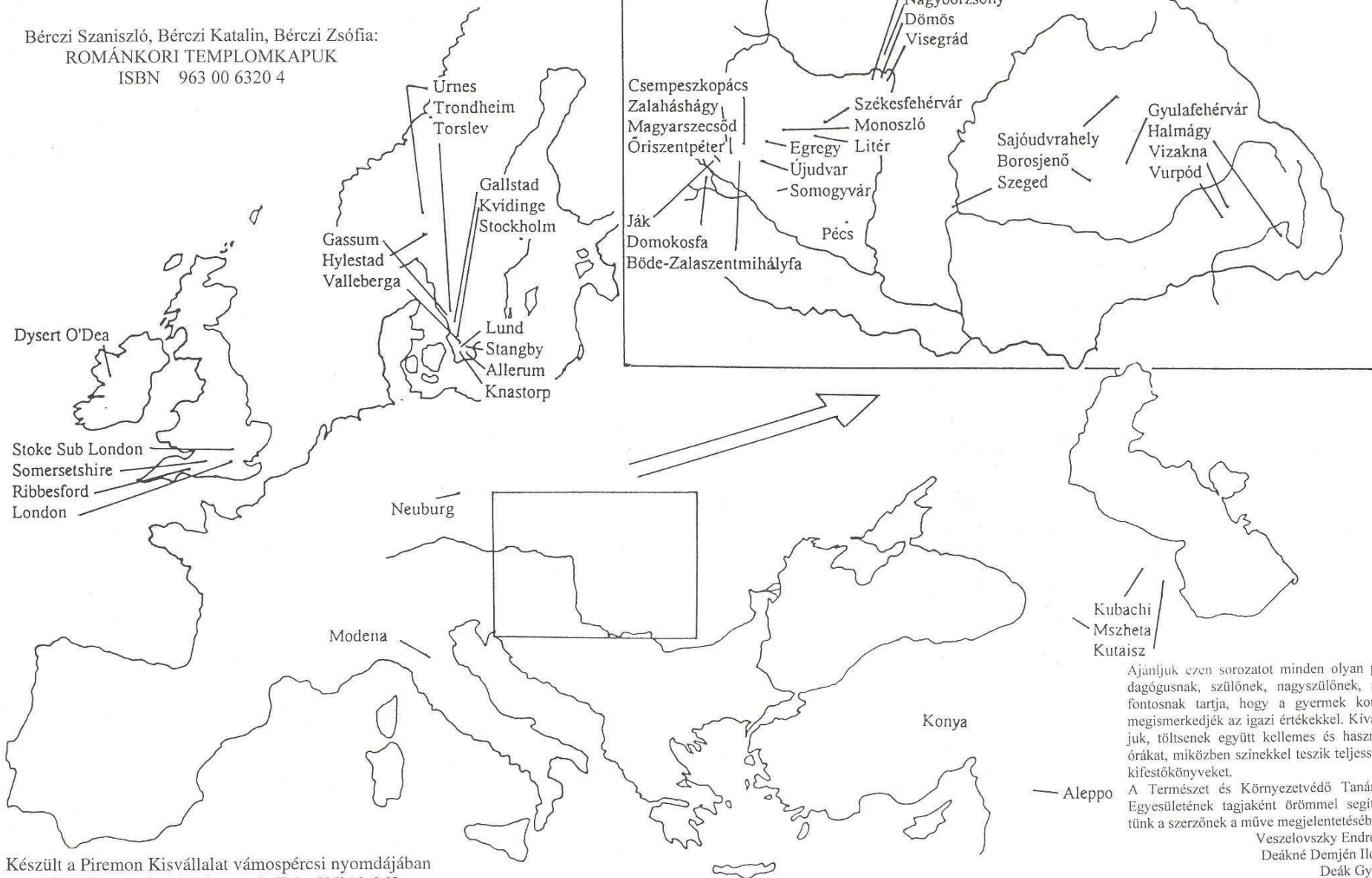
A kettöstükör timpanonjai és oszlopfői rendre: Sajóudverhelyről (Erdélyből), Neuburgból (Németországból), Kubachiból (a Kaukázusból), Mszhetából (Grúziából), Lundból (Dániából), Konyából (Törökországból), Kvidingéből (Dániából) és Kutaiszból (a Kaukázusból) valók.

Modena székesegyházának főkapuja záróképünk. Talán Artúr király lovasai harcolnak, hogy megőrizték a régi korok szellemét is, ha az értékes tudást közvetít a természettől egyre inkább elszakadó mai embernek.

AZ EURÁZSIAI MŰVÉSZETEK SZOROZAT **ROMÁNKORI TEMPLOMKAPUK** CIMŰ KIFESTŐ-KÖTETÉBEN ELŐFORDULÓ FORRÁSHELYEK (A HELYSÉGNEVEK A MŰZEUMI ÉS IRODALMI ADATOK SZERINT SZEREPELNEK ITT, MÍG A TÉRKÉPEKEN GYAKRAN A MAI ORSZÁGBAN HASZNÁLT ELNEVEZÉS SZERINT TALÁLHATÓK MEG: pl. Aleppo ma Haleb, s Szíriában van.)

Bérczi Szaniszló, Bérczi Katalin, Bérczi Zsófia:
ROMÁNKORI TEMPLOMKAPUK
 ISBN 963 00 6320 4

Ajánljuk ezen sorozatot minden olyan pedagógusnak, szülőnek, nagyszülőnek, aki fontosnak tartja, hogy a gyermek korán megismerkedjék az igazi értékekkel. Kívánjuk, töltsenek együtt kellemes és hasznos órákat, miközben színekkel teszik teljessé a kifestőkönyveket.

A Természet és Környezetvédő Tanárok Egyesületének tagjaként örömmel segítünk a szerzőnek a műve megjelentetésében.
 Veszeloovszky Endréné
 Deákné Demjén Ilona
 Deák Gyula

Készült a Piremon Kisvállalat vámospércsi nyomdájában
 4287 Vámospércs, Malom u. 2. Tel.: 52/210-069
 Felelős vezető: Dr. Gere Kálmán

